

ALMA MATER

CROATICA

GLASNIK HRVATSKOG SVEUČILIŠNOG DRUŠTVA

God. V.

Zagreb, ožujak 1942.

Broj 7.

OD USTAŠKOG SVEUČILIŠTA DO USTAŠKE HRVATSKE*

Dr. Mladen Lorković, ministar vanjskih poslova

Kad je 1918. Hrvatska postala plijenom beogradske čaršije, tog balkanskog izdanka svjetske plutokracije, tadašnji naraštaj hrvatskog sveučilišta nije u punom opsegu shvatio zamašaja nesreće, koja je zadesila hrvatski narod. Istom kad je u slijedećim godinama narodna duša progovorila toliko jasno i toliko glasno, da o volji hrvatskog naroda za samostalnim narodnim državnim životom nije više moglo biti sumnje, pojavio se na hrvatskom sveučilištu novi naraštaj, koji je s fanatizmom i zanešenjaštvom mladosti stao uz zdravi narodni pokret, da nekoliko godina kasnije, kad su se lanci robstva jače stegnuli, postane odlučan borac za narodnu nezavisnost. U prvim poratnim godinama hrvatski sveučilištarci se svrstavaju u redove Hanao, Hrvatske pravaške omladine i sveučilišne organizacije Hrvatske republikanske seljačke stranke. Godine 1924. slavo-srbština je na zagrebačkom sveučilištu, premda podupirana svih sredstvima velikosrbske države, dobila radom hrvatskih sveučilištaraca smrtni udarac, od kojeg se na tlu našeg sveučilišta nikada nije više oporavila. Tada je usred oštire i zanosno vođene narodne borbe uslijedio prvi t. zv. sporazum, koji je u stvari značio priznanje srbske prevlasti nad Hrvatskom. Odpor protiv politike odricanja i sporazumaštva do 1928. nigdje nije bio toliko jak kao u redovima hrvatskih sveučilištaraca.

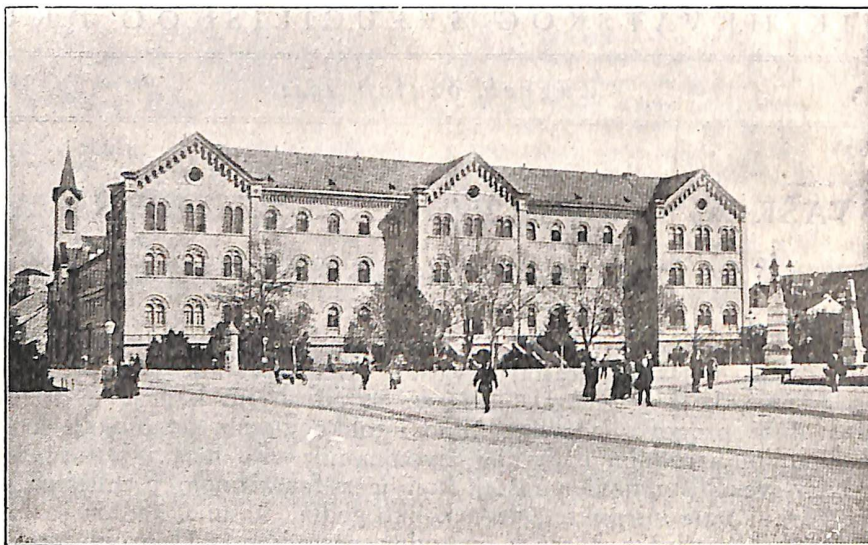
Kroz to vrijeme niču na sveučilištu novi klubovi »Eugen Kvaternik« i »Hrvatska Matica«, koji postaju jezgrom oko koje se stala okupljati ne samo svijesna nego i otvoreno revolucionarna sveučilišna omladina. U godinama 1926. i 1927., kad se činilo, da je hrvatski narodni duh zamro i narodna svijest zatrovana, na sveučilištu se okuplja skupina mladih intelektualaca fanatičnih boraca za hrvatsko uskrsnuće, spremnih da se za to uskrsnuće bore svim sredstvima pa i oružjem u ruci. U mirotvornoj, demokratskoj i demagoškoj sredini tadašnje političke Hrvatske ta pojava bila je u pravom smislu riječi svjetla zraka, koja je najavila zoru sretnih dana. Mladići i Kvaternikovci posegnuše ne samo za naukom Oca Domovine Ante Starčevića, već zagrijaše svoja mlada srca i revolucionarnim mitosom Eugena Kvaternika.

U doba kad se hrvatski narod htjelo uvjeriti, da će njegovom sudbinom odlučiti gumenene kuglice, hrvatski sveučilištarci su proglasili primat čeličnih kuglica nad gumenim.

* Predavanje održano u okviru »Tjedna Ustaša-sveučilištaraca«.

U tom mladom pokretu budi se osjećaj povezanosti s onim duhovnim i političkim silama Europe, koja se suprotstavila demokratsko-plutokratskom sustavu. Na tajnim sjednicama u godinama 1925., 1926. i 1927. i kasnije raspravljaju ti sveučilištarci o pojavi talijanskog fašizma i o značenju sekularne ličnosti Mussolinija. U isto vrijeme hvataju s neugasivom žeđi vijesti o desničarskom previranju u Njemačkoj, te snagom instinkta revolucionarne mladosti pojedinci naslućuju divovske razmjere Hitlerove revolucije.

U godinama buđenja, u kojima se cvijet hrvatske mladosti stao upravljati prema putu, koji je Hrvatsku doveo do državne nezavisnosti, stoji moćna volja ličnosti dra Ante Pavelića. On je postao pokretačem mladih snaga željnih da sve pa i život svoj posvete uskrsnuću svoje domovine, koja je bila već nestala sa zemljovidne karte. Između 1925. i 1928. godine, u doba kad je prividno prevladala politička letargija, stvaraju se u ruci Poglavnika zametci Ustaškog pokreta na hrvatskom sveučilištu. Kad je u Beogradu usred t. zv. narodne skupštine umoren blagopokojni Stjepan Radić, svanulo je

Hrvatsko sveučilište

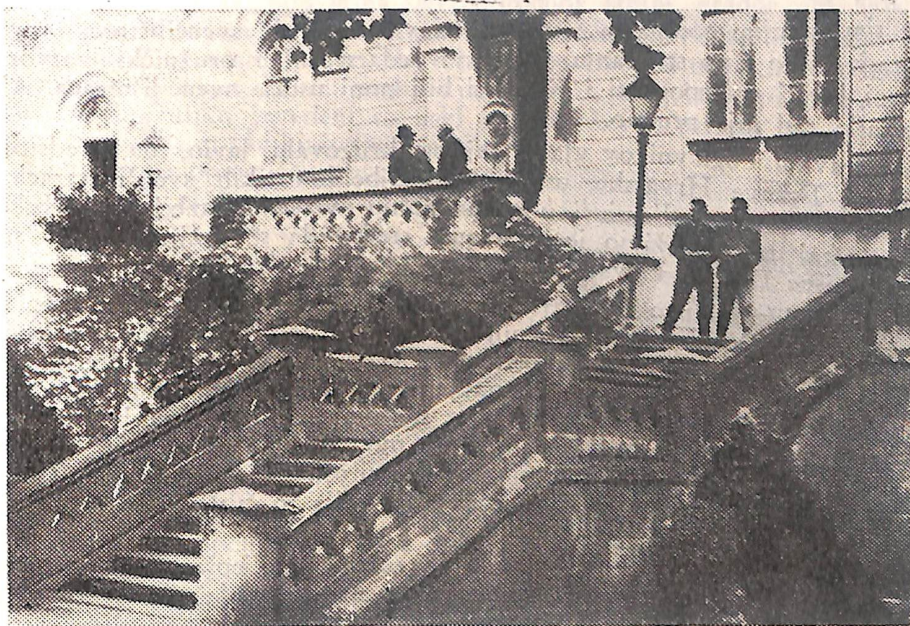
pred očima hrvatskog naroda, koliko je krivo pouzdavati se u moć gumenih kuglica. Shvaćanje revolucionarnih hrvatskih sveučilištaraca dobilo je u beogradskoj drami svoju krvavu i tragičnu potvrdu. Ranjen do dna duše, hrvatski narod se prenuo.

U tom času na čelo borbe stupa ona narodna jedinica, koja je duhovno bila najzrelija — hrvatski sveučilištarci. Na njih se prije svega oslonila organizacija Hrvatski domobran, koji je u drugoj polovici 1928. osnovao Poglavnik kao preteču hrvatskih ustaša. U nekoliko sjajnih pothvata, koji odjeknuše ne samo diljem Hrvatske, nego diljem čitave Evrope, hrvatski sveučilištarci u međuvremenu između umorstva u skupštini i proglašenja diktature upravljaju hrvatski narod u smjeru revolucionarne borbe i daju polet, koji se više nije dao slomiti. Vrhunac bio je osujećenje proslave 10-godišnjice t. zv. ujedinjenja dne 1. prosinca 1928., kad su hrvatski sveučilištarci sa skupinom omladina razbili sve vojničke i građanske priredbe srpske vlasti u Zagrebu, čin koji je po shvaćanju same Evrope uzdrmao temelje bivše Jugoslavije. Nije stoga čudo, što se Aleksandrova diktatura od samog početka svim silama okomila na hrvatsko sveučilište. Ali već je bilo prekasno. Ustaški pokret, koji je Poglavnik neposredno prije svog odlaska u inozemstvo osnovao, našao je među duhovno pripremljenom hrvatskom sveučilišnom omladinom tako snažan korijen, da ga više nikakva zlostavljanja, masakriranja i ubijanja nisu mogla slomiti. Plod diktature bio je naprotiv samo taj, da se priličan broj

akademičara morao sklonuti u emigraciju, gdje zastupaju Savez hrvatskih sveučilišnih klubova, koji je u domovini bio već po redarstvu raspušten.

Ti akademičari u inozemstvu razvijaju djelatnost oko upoznavanja stranog svijeta s hrvatskim pokretom. Neki od tih akademičara predoše i Ocean i razviše ustaški barjak među Hrvatima u inozemstvu, pridonijevši time veliki obol uskrснуću Hrvatske.

Odlazak priličnog broja istaknutih sveučilištaraca nije oslabio ustaški rad na hrvatskom sveučilištu. Kroz najteže godine diktature to sveučilište bilo je jedino, koje je u otvorenim demonstracijama dalo izraza nepokolebivoj volji hrvatskog naroda za slobodu. Na trgu koji je nosio, da ironija bude veća, ime Wilsona, dolazi često do sukoba. Sate i dane držali su se sveučilištarci zabarikadirani na sveučilištu, koje je Bedekovićevo redarstvo osvajalo poput zadnje tvrđave hrvatskog slobodarstva. Kroz sve godine diktature, Poglavnik nije nigdje imao toliko odanih i požrtvovnih suradnika, kao što su bili sveučilištarci, koji bijahu glavna veza između Poglavnika, emigracije i domovine.

Ulaz u hrvatsko sveučilište

U doba kad je svako pristajanje uz ustašku misao bilo spojeno strašnim zlostavljanjima, robijom i smrću, ustaška misao se širi unatoč banditizmu Jačevaca i okrutnosti Bedekovićeve policije.

Kroz to najteže vrijeme hrvatsko sveučilište postalo je ustaško. Ono postade prvi neosvojivi bedem hrvatskog ustaškog pokreta u domovini. Dok je još starija generacija s dubokom sumnjom gledala u mogućnost uspostave Nezavisne Države Hrvatske, mladost sveučilišta u tu je državu i njenog Poglavnika vjerovala vjerom, koja brda valja, briše granice i ruši države. Kad se je poslije pada diktature i uslijed stvaranja novog političkog položaja u Europi ostvarivanjem bloka autoritativnih država u Beogradu počela osjećati politička nesigurnost, djelatnost hrvatskih sveučilištaraca počela se naglo proširivati osobito poslije povratka Događajnika dra Mile Budaka u domovinu. U zadnje dvije godine opstanka bivše Jugoslavije, hrvatski sveučilištarci ustaše nisu se zadovoljavali samo time, da utvrde svoju političku prevlast na sveučilištu, već su svoju prevlast prenijeli diljem domovine, na srednoškolce, pa i u sve ostale stališe i redove hrvatskog naroda. Jaka ilegalna promičbena djelatnost u godinama 1939. do 1941. ne da se bez sveučilištaraca zamisliti. Oni su pronalazili ilegalne tiskare, u kojima su se štampale ustaške novine i letaci. Oni su te letke i novine raznosili diljem domovine do zadnjega sela. Oni bez prekida kao sinovi svoga naroda, a većinom seljačka djeca, idu u narod

budeći ustašku svijest i volju za slobodom. Osobito je bilo određeno vrijeme božićnih, uskrasnih i ljetnih praznika, koje je svaki ustaški sveučilištarac imao u pokrajini upotrijebiti za organizatornu zadaću. Ta je djelatnost rodila sjajnim plodom. U toku 1940. ustaška organizacija na sveučilištu provedena je u mnogo širem opsegu, nego prije tako, da je na dan Svih Svetih sam Zagreb ostao preneražen, kad je ugledao sveučilištarce, kako u duljim redovima prolaze gradom idući u Šestine i kada je na povratku zamjenik stožernika Grga Ereš pozdravio oko hiljadu sveučilištaraca s ustaškim pozdravom: »Za Dom!« na što je dobio odgovor — »Spremni!« Bilo je to više od jedne sjajne manifestacije, bio je to znak, da se iz ustaškog sveučilišta stvara ustaška Hrvatska!

Stožernici, logorci i tabornici koji su stvarali od 1939. do 1941. svoje organizacije, osobito u promičbi oslanjali su se u velikoj mjeri na sveučilištarce. Imena Aleksandra Seitza, Jure Pavičića, Bože Kavrana, Zdenka Blažekovića i tolika druga zauvijek su vezana s tim sjajnim razdobljem ustaškog rada na sveučilištu, i u čitavoj ustaškoj domovini.

Ali i u tim zadnjim godinama bivše Jugoslavije hrvatski sveučilištarci nisu bili samo glavni po radu, nego i po stradanju, te su svi redarstveni i oružnički zatvori, na posljedku zbirni logori u Lepoglavi i Kruščici bili puni ustaša sveučilištaraca. Ali i u tim logorima ustaški rad nije prestao.

Kad je u travnju Poglavnikov glas s tajnog krugovala javio, da predstoji proglašenje Nezavisne Države Hrvatske, ustaške postrojbe hrvatskih sveučilištaraca posvuda su izvršile svoju dužnost sudjelujući u preuzimanju vlasti i razbijanju srbske vojske. Sveučilišni naraštaj 1941. doživio je nečuvenu sreću, da s oružjem u ruci sudjeluje u uspostavi Nezavisne Države Hrvatske.

Hrvatski sveučilištarci prošli su trnoviti, ali slavodobitni put od ustaškog sveučilišta do ustaške Hrvatske. Dobra kob namijenila je današnji naraštaj hrvatskih sveučilištaraca, ne samo da ne snatre o hrvatskoj samostalnosti, nego i da se za nju bore. Današnja sveučilišna mladost ima neviđenu sreću, da najljepše doba svoje mladosti ugradi u temelje naše države i oslobođene domovine. Prelaz iz snatrenja i požrtvovalne borbe u kruti i često nemili konstruktivni rad današnjice, mnogo puta sigurno nije lagan, no tko bi pred poteškoćama klonuo, taj bi pogazio svoju ustašku prošlost, jer se pravi ustaša po tome razlikuje od drugih, što su njegova djela i njegova volja to čvršća i to tvrđa, što su za preke veće i golemije.

Od hrvatskih sveučilištaraca, koji imaju za sobom najljepše stranice ustaške prošlosti, očekuje hrvatski narod, da će ispisati časne stranice sadašnjice i budućnosti. Od njih se traži jedno te isto svojstvo: požrtvovalnost, samozataja, bezuvjetna stega i neumorna radinost. Te su vrline označile naš pokret, i u njemu naše sveučilištarce, kad je trebalo zastupati misao slobode u koju mnogi Hrvati tada nisu vjerovali. Te vrline trebaju resiti svakoga ustašu, ako želi da domovina bude onakova, kakvu smo u borbi željeli.

Mladost europskih naroda nastupila je danas u borbi divovskih naroda, o čijem ishodu ovisi sudbina svijeta. Što nije odviše teško za mladost drugih naroda, ne smije biti i nije za mladost hrvatskog naroda.

Danas, poslije pobjede hrvatske ustaške mladosti, treba se držati one Goetheove: »Tek onaj je vrijedan života i slobode, koji je svaki dan izvojuje«. Slobodu, koju je hrvatski narod stekao, treba braniti snagom diva i silom oružja. Hrvatski sveučilištarci kao i prije, tako i danas moraju držati pred očima, da je posvema drugačije, da li i kako pojedinac od nas živi, i da je važno i odlučno jedino, da Hrvatska živi. Veličinu povjesnog zbivanja u kojem živimo i u kojem je uskrsnula Nezavisna Država Hrvatska, u isto vrijeme dok su tolike države izgubile radi lahkoumnosti svojih državnika nezavisnost, suvremenici ne mogu uopće u punom opsegu ocijeniti.

Svu veličinu Poglavnikova djela izmjerit će potomstvo i naraštaji koji će na tom djelu sagraditi svoju budućnost. Hrvatski sveučilištarci s pravom su ponosni, da su u tom velikom djelu izvršili častnu i istaknutu zadaću, a pred njima je jedna jedina dužnost, da budu u svim iskušenjima i u svim opasnostima za Poglavnika i za Dom spremni!

HRVATSKA BILNOGEOGRAFSKA SKUPINA U ZAGREBAČKOM SVEUČILIŠNOM BOTANIČKOM VRTU

Svenč. prof. dr. Ivo Horvat

U južnom dijelu sveučilišnog Botaničkog vrta diže se oko 6 m visoki brežuljak na kome se uzgajaju biljke iz hrvatskih krajeva. Njegova površina iznosi preko 700 m². Brežuljak je prilagođen arhitekturi vrta, a izgrađen je tako da se stvore što raznolikiji uvjeti za razvitak biljnog pokrova. Osim glavnih ploha, koje se spuštaju u raznoj strmini na sve četiri strane svijeta i pružaju bilju već po izloženosti dosta različita staništa, nalazi se u gornjoj ravnini brežuljka malena vrtča, u kojoj se za kišna vremena skuplja voda. Na brežuljku rasijani su sad veći sad manji trupci vapnenca i dolomita, a istočno od vrtče diže se povišeni humak, koji je na sjeveroistočnoj strani građen od slojenog vapnenca, a na južnoj se strani ruši u maleno točilo. Slične uzvisine od skupova kamenja nalaze se i na zapadnoj strani vrtče. Na taj su način stvoreni na razmjerno malenom prostoru dosta mnogoliki uvjeti za razvitak biljnog svijeta, a cijela skupina daje prilično prirodnu sliku. Na brežuljku izvedeni su uski puteljci, širi je pristup izveden samo na zapadnoj strani brežuljka u obliku stepenica. Prelazanje u pojedine plohe omogućeno je nogostupom od zgodno položenih ploča vapnenca, tako da se što više sačuva prirodna slika vegetacije.

Hrvatska skupina podignuta je na ovome mjestu god. 1927. Po mojoj biljnogeografskoj osnovi izradio je arhitektonski dio tadanji kustos botaničkog vrta dr. ing. Zdravko Arnold boreći se kod toga sa znatnim poteškoćama napose u pogledu dobave podesnog kamenja.

Prije su se uzgajale naše domaće biljke na posebnim gredicama na mjestu današnjeg fiziološkog laboratorija. Danas se uzgaja na hrvatskoj skupini već znatan broj domaćih vrsta koje sam sabirao i donosio s mojim pomoćnicima kroz dulji niz godina iz raznih krajeva Hrvatske, a najviše iz Hrvatskog Zagorja, Zagrebačke i Samoborske Gore, Kleka, Medveđaka, Hrvatskog Primorja, Ličke Plješevice, Velebita i Dinare. Neke su biljke dopremljene i iz bosansko-hercegovačkih planina. Biljke nijesu razmještene na brežuljku po geografskim nalazištima, već su raspoređene — koliko je to na malenom prostoru moguće — po osnovnim životnim zahtjevima i prikazuju najznačajnije biljne zajednice hrvatskih krajeva.

Biljni svijet Hrvatske pripada velikom ilirskom vegetacijskom području, koje se proteže od Kranjskog Snežnika do albanskih planina, a ističe se obiljem nadasve značajnih i zanimljivih biljaka. Mnoge su od tih biljaka dosta često raširene u zapadnom dijelu Balkanskog poluotoka i izgrađuju posebne biljne zadruge, koje u drugim krajevima svijeta ne dolaze (na pr. šuma hrasta medunca i bijelog graha [t. zv. krška ili ilirska šuma], primorska kamenjara i dr.). Ima međutim u našoj flori i takovih biljaka, koje su i kod nas vrlo rijetke i vezane su samo na neke krajeve ili samo na pojedine planine. Takve su biljke na pr. *Degenia velebitica*, koja je poznata samo iz nekoliko točila u srednjem Velebitu s obje strane oštarijske ceste ili *Sibiraea crotatica*, koja raste vrlo ograničeno na Velincu i Brizovcu u Velebitu, a osim toga još jedino u planini Cvrsnici i Čabulji u Hercegovini. Sličnih primjera ma više, a sve to jasno pokazuje, da je hrvatska flora u biljnogeografskom pogledu napose zanimljiva, pa je bilo potrebno da se u Botaničkom vrtu prikažu njezini najznatniji predstavnici.

Kao što je značajna hrvatska cvjetana, tako se ističe i biljni pokrov Hrvatske s mnogim nadasve značajnim zajednicama; neke su prikazane na našem brežuljku. Stvaranjem

Ulaz u Botanički vrt

što prirodnijih uslova za pojedine zajednice omogućeno je uzgajati i dosta osjetljive vrste. Hrvatska skupina prikazuje u glavnom vegetaciju vapnenog gorja, koja je kod nas najraširenija, dok je za zadruga, koje nastavaju kisela, vapnom oskudna tla, predviđena posebna skupina.

Sjeverna, sjeverozapadna i sjeveroistočna strana brežuljka zasađena je u donjem dijelu crnogoričnim drvećem i klekovinom. Na istočnoj strani sjevernog obronka nalazi se u donjem dijelu skupina lijepo razvijene kleke ili krivulja (*Pinus mughus*). Ona je prekrila cijelu površinu u obliku guste, neprohodne k l e k o v i n e, koja izgrađuje na našim planinama najviši vegetacijski pojas. U klekovini rastu mnogi mali grmići i trajne zeleni, koje se nalaze i u prirodnoj klekovini naših planina. Od grmova ističe se žestika (*Rhamnus fallax*), velelisna vrba (*Salix grandifolia*) i planinska kozokrvina (*Lonicera alpigena*), a od polugrmića dolazi crnjuša (*Erica carnea*), sleč (*Rhododendron hirsutum*), borovnica i brusnica (*Vaccinium myrtillus* i *V. Vitis idaea*) i klečica (*Juniperus nana*). Dosta su obilno zastupane trajne zeleni: crni kukurijek (*Helleborus macranthus*), čemerika (*Veratrum album*), otrovni žabnjak (*Ranunculus thora*), planinski crijemuž (*Allium victorialis*), planinski kotrljan (*Eryngium alpinum*), mrežica (*Homogyne silvestris*), osjak (*Cirsium erisithales*), ljepika (*Adenostyles alliariae*), plućnjak (*Pulmonaria obscura*) i dr. U doba cvjetanja, u veljači i ožujku ističe se osobito crnjuša, koja se prekrasno razvila i izvan klekovine, dok je sleč još dosta slabo razvijen.

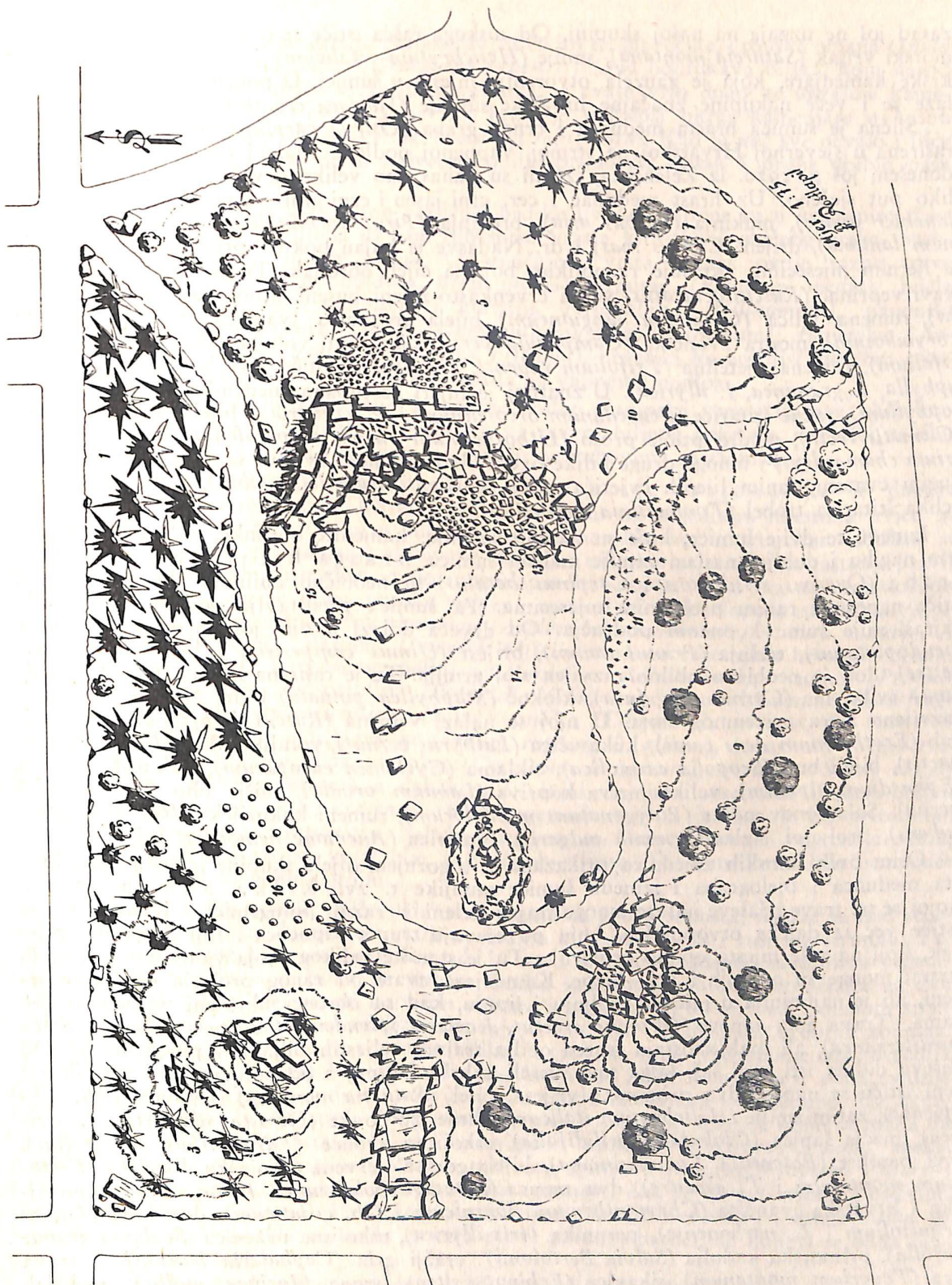
Na istočnoj strani ističu se uz rub klekovine malene bukve (*Fagus silvatica*), koje su stalnim podrezivanjem grana dobile oblik k l e k o v i n e b u k v e, kakva se nalazi u najvišim pojasma naših planina.

Na zapadnom dijelu sjevernog obronka nadovezuje se na klekovinu bora mlada šumica smreke (*Picea excelsa*), a na ovu manja šumica omorike (*Picea omorica*), koja zahvaća i na zapadni obronak. Šumica smreke i omorike, kao i šumice munjike i crnog bora na istočnoj strani zasađene su prošle jeseni, ali se već sada ističu svojim lijepim stablima i za koju će godinu prikazivati već dolično ove značajne zajednice hrvatskih zemalja.

Omorika predstavlja nedvojbeno najznačajnije drvo Hrvatske. Ona je raširena jedino u porječju Drine nastavajući dva manja areala, jedan oko Foče, a drugi oko Višegrada. Ovdje prehvaća ona i u susjednu Srbiju. Omorika je biljka tercijarne starosti i izgrađuje krasne šume na strmim stijenama. Na našoj skupini nalazi se preko 20 mladih omorika, a među njima se razvio bujni pokrov crnjuše (*Erica carnea*), koja s proljeća ukrasuje cijeli obronak.

Nadovezujući se na klekovinu bora i na niske bukve nalazi se na zapadnoj strani brežuljka šumica munjike (*Pinus Heldreichii*) i šumica crnog bora (*Pinus nigra*), uz koje se nalazi i po koji bijeli bor (*Pinus silvestris*). I munjika predstavlja neobično značajno tercijarno drvo, koje je rašireno u Hrvatskoj na planinama oko srednjeg toka Neretve i na Orjenu. Munjika seže međutim još mnogo istočnije i južnije na Balkanskom poluotoku. U malenoj šumici crnoga bora, koja je zapremila donji rub skupine jugoistočnog dijela, nalaze se mnoge značajne biljke hrvatskih krajeva u prvom redu prekrasni Blagajev i uskolisni likovac (*Daphne Blagayana* i *D. cneorum*), sitni saš (*Carex humilis*), zimzeleni krestušac (*Polygala chamaebuxus*) i dr.

Bitno različnu sliku daje južni, jugoistočni i jugozapadni obronak brežuljka, koji je zasađen u donjem dijelu listopadnim šumicama. U jugoistočnom kutu prikazana je na strmijem, kamenitom obronku šumica hrasta medunca i bjelograbića, a na jugozapadnom kutu šumica hrasta medunca i crnog graba. Te dvije značajne šume, opisivane pod imenom krške šume ili šume crnog jasena, izgrađuju važni dio naše šumske vegetacije. Novija su biljnosociološka istraživanja pokazala, da se one razlikuju po svom raširenju i po sastavu, pa su zato i odijeljeno prikazane. Šuma hrasta medunca i bjelograba dolazi uglavnom u primorskim stranama s onu stranu dinarskog planinskog lanca i u njoj se nalaze uz hrast medunac (*Quercus lanuginosa*), bjelograb (*Carpinus orientalis*) i crni jasen (*Fraxinus ornus*), mnoge značajne vrste južnog raširenja, na primaklen (*Acer monspessulanum*), prekrasna tilovina (*Petteria ramentacea*), rujevina (*Cotinus coggygria*), rašeljka (*Prunus mahaleb*), primorska krkavina (*Rhamnus rupestris*) i dr. U Hercegovini javlja se u toj šumi i macedonski hrast (*Quercus macedonica*), koji se

TLOCRT HRVATSKE BILJNOGEOGRAFSKE SKUPINE:

1. klekovina bora, 2. šumica smreke, 3. šumica omorike, 4. klekovina bukeve, 5. šumica munjike, 6. šumica crnog bora, 7. šumica hrasta medunca i bjelograbića, 8. šumica hrasta medunca i crnog graba, 9. šumica hrasta kitnjaka i običnog graba, 10. primorska ili krška kamenjara, 11. brdska livada, 12. biljke stijena, 13. biljke točila, 14. planinske rudine oštre vlasulje, 15. planinske rudine šašike, 16. biljke plan. vrtića i torova.

zasad još ne uzgaja na našoj skupini. Od niskoga rašća ističe se ovdje u prvom redu primorski vrisak (*Satureia montana*), smilje (*Helichrysum italicum*) i mnogo bilje, t. zv. krške kamenjare, koja je zauzela otvorenija mjesta u šumici. U području ove šumice nalaze se i veće nakupine značajne hrvatske sibireje (*Sibiraea croatica*).

Slična je šumica hrasta medunca i crnog graba (*Ostrya carpinifolia*), koja je obilno raširena u sjevernoj Hrvatskoj na strmoj, vapnenoj podlozi. Maleni crni grabiči i jaseni, donešeni još g. 1920. iz Zelenjaka, izrasli su danas kao veliko drveće, koje je već nekoliko put sječeno. Uz hrast medunac i cer, crni jasen i crni grab nalazi se krušćica (*Ame-lanchier ovalis*), mukinja (*Sorbus aria*), brekinja (*Pirus torminalis*), udikovina (*Viburnum lantana*), drijen (*Cornus mas*) i dr. Nadasve je bujan pokrov prizemnog rašća, koje u ljetnim mjesecima ukrasuje raznolikim bojama cijeli obronak. Tu se nalaze uz bodljikavi veprinač (*Ruscus aculeatus*) veliki crvenkasto-zeleni buseni sitnog šaša (*Carex humilis*), rumena iglica (*Geranium sanguineum*), bijela grozdasta ivančica (*Chrysanthemum corymbosum*), modra zvončika (*Campanula persicifolia*), žuti volujac (*Buphthalmum salicifolium*), rumena djetelina (*Trifolium rubens*), a napose se ističu žive boje perunika (*Iris aphylla*, *I. graminea*, *I. illyrica*). U znatnoj je mjeri zastupana medenika (*Melittis melissophyllum*), razne štitarice (*Peucedanum oreoselinum* i *P. cervaria*), bijela uspravna trta (*Clematis recta*), modro ptičje proso (*Lithospermum purpureo-coeruleum*), dubačac (*Teucrium chamaedrys*) i mnoge druge biljke ove svijetle šumice. Svojim se značajnim lišćem i dugim cvatom punim lijepih cvjetica ističe čeprijez (*Asphodelus albus*), a uz njega raste velika štitarica trobel (*Tommasinia verticillaris*).

Između te dvije šumice, koje su naselile strmije, kamenite obronke, nalazi se na blažem nagibu i dubljoj naslazi zemlje malena šumica hrasta kitnjaka i običnog graba (*Quercus sessiliflora* i *Carpinus betulus*) sa neobično obilnom florom, koja se ističe napose u ranim proljetnim mjesecima. Ta šumica predstavlja posebni oblik naše najraširenije šume kopnenih područja. Od drveća dolazi u njoj još gorski javor (*Acer pseudoplatanus*), trešnja (*Prunus avium*), brijest (*Ulmus campestris*) i klen (*Acer campestre*), dok je neobično obilno razvijen sloj grmlja. Tu je raširena lijeska (*Corylus avellana*), svibovina (*Cornus sanguinea*), klokoč (*Staphyllea pinnata*) i dr. Napose je obilno razvijena flora prizemnog sloja. U njoj se nalazi veprina (*Ruscus hyppoglossum*), pasji zub (*Erythronium dens canis*), kukavičica (*Lathyrus vernus*), volujsko oko (*Hacquetia epipactis*), bijeli bun (*Scopolia carniolica*), ciklama (*Cyclamen europaeum*), biskupska kapica (*Epimedium alpinum*), velika mrtva koprija (*Lamium orvala*), mišje uho (*Omphalodes verna*), Salamonov pečat (*Polygonatum multiflorum*), rumeni kukurijek (*Helleborus atro-rubens*), proljetni jaglac (*Primula vulgaris*), šumarica (*Anemone nemorosa*) itd.

Osim ovih šumskih zajednica prikazana je u gornjem dijelu skupine između šume hrasta medunca i bjelograba i između šumice munjike t. zv. krška kamenjara u kojoj se uz trave i šaševе nalaze mnoge trajne zeleni i razni polugrmići. Kamenjara se ističe već iz daleka otvorenošću, koju povećavaju trupci vapnenca i fini dolomitni pijesak, koji na više mjesta obilno proviruje. Tu je stanište velikog broja vanredno značajnih vrsta; mnoge su od njih i vrlo lijepe. Kamenjara cvate od ranog proljeća do kasne jeseni, ali je najbujnija u mjesecu svibnju i lipnju, kad su obronci ukrašeni najljepšim bojama. Trava ima mnogo (*Bromus erectus*, *Koeleria splendens*, *Festuca vallesiaca*, *Stipa mediterranea*), ali ipak zaostaju ispred obilja trajnih zeljastih biljaka i polugrmića. Od šaševa dolazi isti sitni šaš, koga smo susreli u krškoj šumi, a od polugrmića i trajnih zeleni ističu se napose dva primorska vrijesa, bijeli (*Satureia montana*) i ljubičasti (*S. subspicata*), zatim smilje (*Helichrysum italicum*), sitne žutilovke (*Genista silvestris*, *G. sericea*), mačja šapica (*Globularia bellidifolia*), uskolisno zvonce (*Edraeanthus tenuifolius*), sivi petolist (*Potentilla Tommasiniana*), bijela gorska i crvena planinska djetelina (*Trifolium montanum* i *T. alpestre*), dva trpuca (*Plantago holosteum* i *P. argentea*), liburnijska i hrvatska ivančica (*Chrysanthemum liburnicum* i *Ch. croaticum*), dva lana (*Linum tenuifolium* i *L. narbonense*), perunika (*Iris illyrica*), uskolisna prženica (*Scabiosa graminifolia*), primorska kadulja (*Salvia Bertolonii*), vražji griz (*Cephalaria leucantha*), trava iva (*Teucrium montanum*), sikavica (*Echinops ritro*), srpac (*Jurinea mollis*), mošnjak (*Thlaspi praecox*), mlječika (*Euphorbia fragifera*), kopitica (*Hippocrepis comosa*), tarica (*Alyssum montanum*), dvije vrste zmijca (*Scorzonera austriaca* i *S. villosa*), čestoslavica

(*Veronica spicata*) i mnoge druge. Napose se ističu još tri glavočiike, i to dva omana (*Inula hirta* i *I. ensifolia*) i žuta zečina (*Centaurea rupestris*). Ova bodljikava biljka, koju narod zove tu i tamo bacelj, ističe se žutim glavicama, a cvate vrlo dugo te ukrašuje kamenjaru i onda, kad je drugo bilje već ocvalo. Ipak je najljepši ukras kamenjare u kasnu jesen modroljubičasti primorski vrisak (*Satureia subspicata*). Kad je već sve ocvalo i lišće počelo da žuti, rascvate se on u najvećem obilju primorski vrisak i pruža obilnu pašu pčelicama.

Slične, ali u mnogom ipak bitno različite, brdske livade, raširene su u kopnenim dijelovima Hrvatske. Malena ploha uz sam rub šume hrasta kitnjaka i običnog graba, nasuprot točilima prikazuje njihov sastav. Od značajnih vrsta dolaze ovdje razne trave (*Bromus erectus*, *Koeleria pyramidata*, *Briza media*), trputac (*Plantago media*), bijela gorska djetelina (*Trifolium montanum*), glavulja (*Globularia Willkommii*), panonski stričak (*Cirsium pannonicum*), ivančica (*Chrysanthemum leucanthemum*), ranjenika (*Anthyllis vulneraria*), crvena zečina (*Centaurea Fritschii*), hrvatski karamfilj (*Dianthus croaticus*) i mnoge druge biljke naših brdskih livada na vapnenoj podlozi.

Na hrvatskoj skupini zastupana je napose obilno planinska vegetacija hrvatskih krajeva. Planine pružaju obilje raznolikih uvjeta za razvoj biljnog pokrova, na našoj su skupini prikazani glavni tipovi, izuzev vegetaciju na rubovima snježanika.

Najteže je bilo prikazati izgled značajne vegetacije stijena, jer je dobava posebnog kamenja vrlo skupa. Unatoč tome učinjeni su na pojedinim mjestima uvjeti za razvitak biljaka, koje rastu samo u pukotinama stijena. Na većim trupcima izbušene su dublje rupe, a slaganjem kamenja dobivene su slojne udubine prikladne za rastenje pravih stijenjača. U tu je svrhu izgrađen od slojanog vapnenca posebni zid na sjeveroistočnom obronku brežuljka, pa se tamo uzgaja već znatan broj biljaka. Napose su obilno zastupane od paprati razne sitne vrste slezenica (*Asplenium trichomanes*, *A. ruta muraria*, *A. fissum*, *Cystopteris regia*) i slatinka (*Ceterach officinarum*), od cvjetnjača hrvatska bresina (*Micromeria croatica*), Kitaibelov pakujac (*Aquilegia Kitaibeliana*), jaglac (*Primula auricula*), lijepi planinski petolist (*Potentilla Clusiana*), razne kamenike (*Saxifraga Malyi*, *S. coriophylla* ssp. *velebitica*), obilje zvončika (*Campanula istriaca*, *C. fenestrelata*, *C. Portenschlagiana* i dr.), tustike (*Sedum roseum*, *S. album*), čuvarkuća (*Sempervivum Schlehanii*), prekrasni dlakavi rožac (*Cerastium lanigerum*), pucalina (*Silene Hayekiana*), lasinje (*Moltkia petraea*), a dakako i značajni runolist u posebnom ilirskom obliku (*Leontopodium alpinum* var. *krasense*). Kod vegetacije stijena izražen je na prirodnom staništu napose utjecaj ekspanzije (izloženosti), pa se bitno razlikuje vegetacija suhih, na jug izloženih stijena od vegetacije zasjenjenih stijena. To je međutim bilo nemoguće prikazati na našoj malenoj skupini.

Dok se vegetacija stijena ističe uglavnom stalnošću svoga staništa, nalaze se pod stijenama obronci ispunjeni kamenjem, koje se stalno kida od stijena i ruši niz strminu. Takve gomile pomičnog kamenja zovu se točilima i ona nose nadasve zanimljivu vegetaciju, koja na drugim staništima ne dolazi. Točila su na našoj skupini prikazana na dva mjesta, i to na južnoj strani pod najvišim vrhom, i na istočnoj strani pod slojanom stijenom. Prva su više gibljiva i iz sitnijeg kamenja, a potonja više mirna iz grubljih komada. Na točilima se uzgajaju mnoge značajne biljke, u prvom redu već spomenuta degenija (*Degenia velebitica*). Malena krstašica sa sivim listovima ističe se napose u doba cvatnje u mjesecu travnju krasnim žutim cvjetovima, a u plodu značajnim komuškama. Uz degeniju dolazi hrvatska vučja stopa (*Aristolochia croatica*), koja je poznata samo sa točila na otoku Pagu i Rabu. Od ostalih biljaka spominjem šapiku (*Heracleum Orsinii*), mekinjak (*Drypis Linnaeana*), kiselicu (*Rumex scutatus*), mirisavu paprat (*Dryopteris Villarsii*) i nadasve krasnu hrvatsku aubrijeciju (*Aubrietia croatica*), dok se uz rub nalazi i osebujni stolisnik (*Achillea Clavenae*). Posve je razumljivo, da na točila prodiru i druge biljke, te ih postepeno obraštaju. Na taj način nastaju posve zarasli obronci, na kojima se onda razvijaju planinske rudine.

Planinske rudine uvjetovane su bitnim osebinama planinske klime, koje su najjače izražene u kratkoj vegetacijskoj periodu uvjetovanoj dužinom trajanja snježnog pokrova i velikoj izloženosti vjetru. Uglavnom se mogu lučiti dva osnovna tipa, koja

su prikazana na hrvatskoj skupini. Između vrtače, točila i glavnog vrhunca nalaze se veoma bujne rudine predplaninskog značaja. U njima preteže oštra vlasulja (*Festuca pungens*) sa znatnim brojem vrlo lijepih i zanimljivih vrsta. Ističem napose dragušac (*Senecio doronicum*), prekrasni žuti lan (*Linum capitatum*), srčanik (*Gentiana symphyandra*), silj (*Laserpitium siler*), planinsku ivančicu (*Chrysanthemum montanum*), dvije endemične prženice (*Scabiosa stricta* i *S. leucophylla*), ružičasti zmijak (*Scorzonera rosea*), začinu (*Coronilla vaginalis*), ilirski svinjak (*Hypochoeris illyrica*), bijelu sasulju (*Anemone alpina*), zvjezdanku (*Astrantia major*), čuvarkuću (*Sempervivum Schlehanii*), i neke trave (*Koeleria eriostachya*) i saševu (*Carex sempervirens*).

Posve su različite rudine na izloženim obroncima. Tu dolaze od reda niske busenaste biljke, trajne zeleni i maleni grmići i polugrmići prilagođeni na osobito teške klimatske prilike planinske klime. One pripadaju svezi sašike (*Sesleria tenuifolia*). Najviše se ističe u doba cvjetanja i u plodu drijas (*Dryas octopetala*), krasna žuta alpiska i balkanska sunčanica (*Helianthemum alpestre* i *H. balcanicum*), modro zvonce (*Edraeanthus graminifolius*), žuta i ružičasta ranjenika (*Anthyllis alpestris* i *A. Jacquiniana*), sitna lazarkinja (*Asperula Beckiana*), prekrasna sitna prženica (*Scabiosa silenifolia*), puzava vrba (*Salix retusa*), Pančićeva vlasulja (*Festuca Pančićiana*), sitni i oštri šaš (*Carex laevis* i *C. firma*) i mnogo drugo bilje.

Od ostalih zadruga, koje su prikazane na hrvatskoj skupini u botaničkom vrtu osobito je bujno razvijena vegetacija planinskih vrtića i torova. Torovi su mjesta, na kojima stalno leži stoka. Tu se nagomilaju goleme količine hranljivih tvari, koje omogućuju nadasve bujni razvitak vegetacije. Na odviše gnojenim mjestima dolaze samo koprive i kiselice (*Rumex obtusifolius* i *R. alpinus*) i neke štitarice. Na manje gnojenim mjestima, gdje se od prirode skupljaju hranive tvari, razvija se bujna zajednica velikih trajnih zeleni, u kojoj se izdaleka ističe prekrasnim velikim žutim cvjetovima ognjica (*Telekia speciosa*), a uz nju veliki revan (*Chrysanthemum macrophyllum*).

Uz dovoljnu količinu vlage i hranljivih tvari bujno uspijeva uz rub vrtače ljepika (*Adeonestyles alliariae*), veliki lopuh (*Petasites Kablikianus*), konopljuša (*Eupatorium cannabinum*) i medjedovina (*Aruncus silvester*).

Naša skupina nije još danas ni izdaleka potpuna, jer nema na njoj još velikog broja značajnih biljaka hrvatskih zemalja. Mnoge su bile već češće donesene, ali su uginule, jer je njihovo uzgajanje vrlo teško. To su biljke prilagođene na posebne životne prilike planinske opore klime, koju je teško makar i približno nadomjestiti usred grada. Osobita opasnost prijeti biljkama od ljetne suše i blage zime, te bivaju često potiskivane od bolje prilagođenih vrsta u prvom redu korova. Da se omogući život bilju prilagođenom uglavnom na fini neutralni, vapnom obilni humus, dodaje se uz vrtanu zemlju fini vapnenasti ili dolomitski pijesak, koji opskrbljuje biljke dovoljnom količinom vapna.*

Hrvatska skupina u sveučilišnom botaničkom vrtu prikazuje već sada nekoliko veoma značajnih oblika vegetacije hrvatskih krajeva. Ona će se u skoro vrijeme proširiti, da se prikažu još neki važni vegetacijski oblici Hrvatske.

Hrvatska je biljnogeografska skupina u znanstvenom i nastavnom pogledu vrlo važna. Ona je od posebnog značenja i za našu hortikulturu, jer pokazuje, da znatan broj naših biljaka ne predstavlja samo velike znamenitosti u botaničkom pogledu, već su te biljke često također vrlo lijepe i prikladne za uzgoj. Veliki se broj tih biljaka već dugo uzgaja u stranom svijetu, a dosadašnje iskustvo u botaničkom vrtu jasno pokazuje, da se još mnoge vrste mogu s uspjehom prenijeti i u manje kamenjare naših domaćih vrtova.

Tako naš prekrasni Botanički vrt uz svoje kulture tropskog bilja, uz lijepi alpinum, na daleko poznato vodeno bilje, znameniti arboretum i druge značajne kulture biljaka prikazuje i najbitnije značajke biljnog pokrova Hrvatske.

* Uzgoj i njegovanje bilja prenesenog iz prirode s tako različnim životnim zahtjevima iziskuje posebnu pažnju i brigu. Zato je bila hrvatska skupina povjerena najprije služitelju botaničkog vrta Hermanu Clemens Bolteku, a nakon njegova umirovljenja Mati Bartoliću. Oni su i sami u prirodi sabirali bilje i upućeni u njegove osnovne životne uvjete, s uspjehom ih primijenjivali u njihovom uzgoju.

GOTIČKI OLTAR IZ REMETINCA

KAKO JE U 15. STOLJEĆU POJAM BEZGRJEŠNOG ZAČEĆA BOGORODIČINOG PROTUMAČEN I LIKOVNO PRIKAZAN.

Dr. Ivan Bach, kustos hrvatskog državnog muzeja za umjetnost i umjetni obrt

Orijentalni kršćanski isposnici i monasi vjerovali su već u prvim stoljećima poslije Krista, da je Bogorodica sama bila začeta bez grijeha, jednako kao što je kasnije ona bez grijeha začela Spasitelja svijeta.

Legenda o roditeljima Bogorodičinim priča slijedeće:

Joakim iz Nazareta i Ana iz Betlehema bili su oženjeni već dvadeset godina, ali nisu imali djece.

Za vrijeme neke velike svetkovine, kad je Joakim htio žrtvovati u hramu, veliki svećenik ga odbije, za to jer je bio bez djece. Ražalošćeni Joakim ode u pustinju, te je tamo u postu i molitvi proveo 40 dana. Njegova žena molila se je također Bogu, da joj dade dijete. I anđeo se stvori kraj nje, i reče joj, da joj je molba uslišana i da će rodite dijete, koje će biti slavljeno od čitavog svijeta. U isto vrijeme prikazao se je anđeo i Joakimu te mu donio tu radosnu vijest. Joakim krene kući i sastane se sa ženom na Zlatnim vratima Jeruzalema. Zagrlili se i poljubili. U tom času, po vjerovanju nekih, Ana je bezgrješno začela Mariju.

Ta legenda silno je omiljela narodu, a umjetnici su prikazivali Bezgriješno začće Bogorodičino najrađe prizorom susreta Joakima i Ane na Zlatnim vratima, jer je taj prizor ne samo po svom sadržaju nego i po svom likovnom obliku i punoći čuvstava kao stvoren za umjetničku obradbu.

Premda su Dominikanci pa i sam sv. Bernhard bili protivnici tog vjerovanja, ono je iz dana u dan nalazilo sve više pristaša i u zapadnoj Evropi. Naročito su Franjevci voljeli to vjerovanje, te je ono njihovom zaslugom u 14. i 15. stoljeću prodrlo još više u narod. U 19. stoljeću i kasnije razvio se je taj kult toliko, da je napokon 8. prosinca 1854. proglašen crkvenom dogmom.

Zašto je ta misao toliko bila obuzela čovječanstvo? — To nam postaje razumljivim, kad vidimo kakvo su konačno tumačenje tom vjerovanju dali teolozi 15. stoljeća, kada je kult Bezgriješnog začća Bogorodice došao do punog razvoja i izraza. Po rezultatu vidimo za čim je težilo uporno vjerovanje u tu misao.

Da nam taj doživljaj bude što potpuniji i izrazitiji, promotrimo jednu umjetninu 15. stoljeća, u kojoj se je ovjekovječilo vjerovanje ljudi onoga doba.

U jednoj od mnogobrojnih gotičkih crkava Hrvatske, u nekadašnjoj franjevačkoj samostanskoj crkvi u Remetincu kod Novog Marofa sačuvao nam se je jedini naš drveni, izrezbareni gotički oltar 15. stoljeća, koji je ujedno i jedan od najljepših što uopće postoje iz tog doba. Danas se nalazi u Hrvatskom državnom muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu. — U 17. stoljeću uklopljen je srednji dio starog gotičkog oltara u sadašnji barokni raskošni okvir sa stupovima i kipovima svetaca.

Srednji dio oltara prikazuje Bogorodicu bez grijeha začetu, okruženu svecima i anđelima, a izradio ga je oko 1470. godine neki nepoznati, možda naš domaći majstor, pod uplivom onodobnog kasnogotičkog stila, što je vladao u jugoistočnoj Njemačkoj i Austriji.

U vrijeme kada je umjetnik zasnovao taj oltar upravo se je bila u katoličkoj vjerskoj filozofiji potpuno razradila ideja o Bezgriješnom začću Bogorodice.

U dvanaestoj glavi Otkrivenja opisao je sv. Ivan Evanđelista ovo viđenje:

»I znak veliki pokazao se na nebu: žena obučena u sunce, i mjesec pod nogama njezinim, i na glavi njezinoj vijenac od dvanaest zvijezda.« Ta žena rodi sina, koji bude uzet k Bogu i k prijestolu njegovu. Sotona i svi đavli vode borbu protiv njenog sina, »koji će pasti sve narode gvozdenom palicom«. Arhanđel Mihajlo i njegove vojske pobjeđuju Sotonu i uklone mu vlast s neba. Sotona siđe na zemlju, da se bori protiv ljudi koji drže zapovijedi Božje i imadu svjedočanstvo Isukrstovo.

To viđenje Ivanovo navelo je sredovječne teologe da ovako protumače Bezgrješno začće Bogorodičino:

u iskonskom Božjem planu spasenja svijeta postojala je ideja o ženi, čiji će sin preobraziti svijet svojom naukom i svojim životom. Ta se je božanska ideja bezgrješno utjelovila u Bogorodici, jednako kao što se je božanski Spasitelj utjelovio u Kristu.

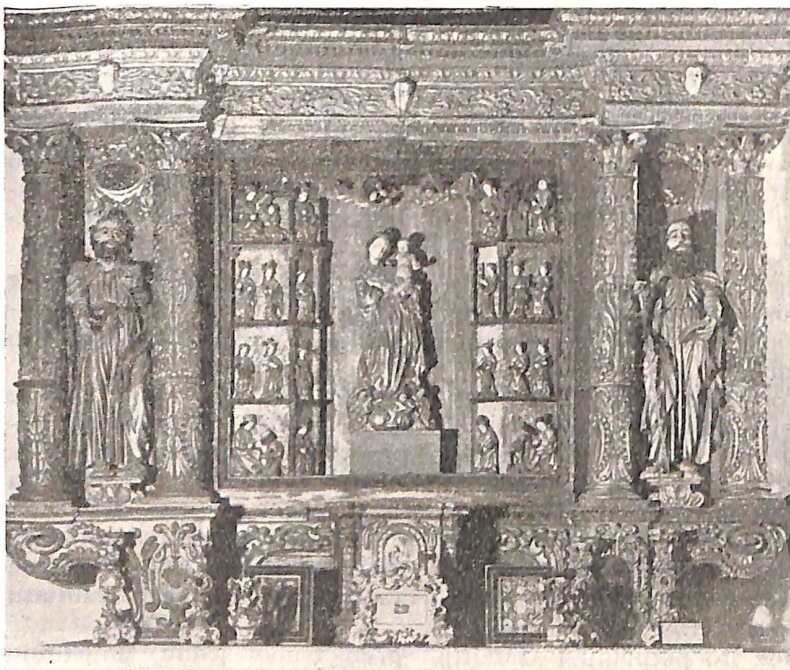
Prvotna sveta legenda uzvisila se je do veličajne kozmičke dogme, koju je majstor remetinečkog oltara jedinstveno skladno i izražajno likovno prikazao:

u sredini Bogorodica, držeći svog sina, izvila se jednim bokom u mekoj gotičkoj liniji. Ona stoji na mjesecu, oko čije se krute modelirane srebrene glave privila do Bogorodičinih nogu tri anđelka svirajući klavikord, lutnju i frulu. Dva anđela krune ju zvjezdanom krunom (koja nije sačuvana). Dvadeset malih svetica, po šest sa svake strane, zanosno slušaju glazbu anđela. U četiri ugla nalaze se po jedan

evanđelist. Radosni smiješak Bogorodice i njenog sina odražava se joj na blagim licima crkvenih otaca, — četiri evanđelista, brižno zamišljeni naboranih lica, daju vedrim tonovima čitave kompozicije ozbiljne završne osnovne tonove, koji divno uokviruju tu veličajnu simfoniju.

Čim se dulje promatra to remek-djelo, dublje se proživljuje svaki njegov detalj i otkrivaju se neopažene ljepote, — kao u kakvoj genijalnoj partituri.

Baglame na oba skrajna ruba srednjeg dijela oltara svjedoče da je nekoć taj oltar imao pomična krila, na kojima su sigurno također bili izrezbareni ili naslikani neki likovi ili prizori, ali ta su

Oltar iz Remetinca

krila valjda propala za provala Turaka, koji su u 16. stoljeću pretvorili u ruševinu remetinečku crkvu i samostan do nje. Franjevci, koji su tu stanovali pobjegli su, i tek sredinom 17. stoljeća zaslugom Adama Bathyania i grofa Đure Erdödia bude franjevački samostan uspostavljen i obnovljen.

Tada su godine 1660. Nikola Makar, najviši podkapetan križevačke krajine i njegova žena Ana Marija Jurčin dali izraditi bogato urešen i pozlaćen veliki drveni barokni okvir za sačuvani stari dio remetinečkog oltara. Još danas svjedoče grb i natpis na okviru oltara o tom daru. Desno i lijevo između stupova stoje apostoli sv. Petar i sv. Pavao. Ti su kipovi izrađeni prilično grubo, ali se ipak svojim baroknim lepršavim pozlaćenim odjećama lijepo usklađuju sa čitavim okvirom oltara. Prof. Đuro Szabo koji je spasio taj oltar od propasti, istakao je, kako je izvrsno uspjelo umjetniku 17. stoljeća, da prilagodi svoje djelo starom gotičkom srednjem dijelu iz 15. stoljeća, ne oponašajući ni malo gotičke oblike nego stvarajući sasvim iz baroknih elemenata novi veličanstveni okvir. Nažalost je gornji dio tog baroknog okvira propao za vrijeme restauracije crkve 1911. godine.

Nema dokumenata, koji bi nam svjedočili, da je stari gotički oltar remetinečke crkve bio izrađen upravo za nju, ali je to dosta vjerojatno, jer su upravo Franjevci bili najživlji pobornici štovanja Bezgrješnog začća Bogorodičina u 15. stoljeću.

Svakako je remetinečki oltar jedan od najvrednijih naših umjetničkih spomenika, koji nam govori o vrlo profinjenom ukusu i visoko razvitoj duhovnoj kulturi naših ljudi onog doba.

Remetinečki oltar pokazuje umjetnost gotičkog stila, koji je vladao u zapadnoj Evropi u glavnom od druge polovine 13. do početka 16. stoljeća.

Gotički stil zapravo je umjetnost onoga doba, kada se je građanstvo zapadne Evrope, nakon dugih burnih stoljeća seobe naroda, nesređenosti i borba, koje su tim seobama bile prouzrokovane, pomalo smirilo i sredilo, uspostavilo i osiguralo proizvodnju zemljoradničkih dobara i obrtničkih tvorevina; — kada su uslijed žive trgovine procvati gradovi Evrope i razvila se ponovno mogućnost udobnijeg i lagodnijeg života. Da budu zadovoljstvo i sreća potpuni manjkalo je još samo duševno smirenje. Kroz čitavi rani srednji vijek provlači se kao kletva misao o istočnom grijehu, kojim su ljudi navukli na sebe mučnu sudbinu da se u znoju lica svoga probijaju kroz život. Samo neprestano odricanje od životnih dobara, molitva, pokajanje i poniznost te razmišljanje o žrtvi Onoga, koji je sve prepatio, da spasi čovječanstvo, mogli su čovjeka opet približiti Bogu.

U doba ratova i nedaća, kad je zla sudbina neprestano šibala ljude, to je vjerovanje bilo jedino zdvojno tumačenje i izlaz iz stvarnosti. U umjetničkim djelima izrazila se je ta duševna napetost i bol u uglatim, izvijenim i iskrivljenim oblicima ljudi i prirode, u fantastičnom zamjernom spletu ornamenata i životinjskih likova, u ozbiljnim dramatskim izrazima lica i skromnoj, poniznoj i pobožnoj obradbi simboličnih i legendarnih religioznih prikaza.

Nastupom novog doba blagostanja i lagodnosti promijenio se i pogled na život i na sva zbivanja. U umjetničkim djelima likovi postaju prirodni i što više upravo idealno lijepi, nabori haljina prekrasno smireni i harmonično porazmješteni, kompozicije blage i nježne, cvijeće i plodovi ukusno svrstani u vijence, životinje pitomo žive uz čovjeka i sve se slijeva u simfoniju reda i sklada.

Sada se je druga strana čovjekove religije ispoljila: uz spoznanje svoje griješnosti i krivnje čovjek gaji u sebi vjeru i nadu u spas, u izravnanje oprečnosti, što se bore u svijetu, u konačnu prevlast ispravnosti i dobrote.

Ta ideja o spasu čovjekovom, o spasu svijeta, koja je oduvijek živjela u čovjeku i nalazila i u najvećoj muči olakšanje vjerom u otkupljenje kroz patnju, tražila je i potvrdu svog uvjerenja, da je Bog stvarajući svijet i usadivši u srce čovjekovo želju za dobrim, za ispravnim, za ljubavlju i skladom morao negdje u budućnosti predvidjeti i doba, kada će se ostvariti ljudske težnje.

U 15. stoljeću, u blagostanju građana, vjera u Bezgrješno začće Bogorodičino ispoljila se je kao vjera u spas čovječanstva, vjera u to, da čovjeku nije određeno da se vječno pati zbog krivice praotaca, nego da će mu biti dano jednom da i smireno uživa u Božjem svijetu.

Ta zamisao i oltar iz Remetinca kao njezin izraz, premda su nastali u doba kasne gotike, naviještaju onu novu umjetnost i kulturu Zapada, renesansu, koja je okrenula čovjeku pogled s neba na zemlju, povratila čovjeku dostojanstvo i snagu, dala mu čovječnost, uputila ga da spoznavajući prirodne zakone bude kadar svladati zemaljske oprečnosti i dati zbivanjima drugi, bolji tok.

Zanimljivo je, da su upravo Franjevci bili najživlji pobornici vjerovanja u Bezgrješno začće Bogorodičino. Danas je u znanosti već objašnjena velika uloga, koju je sv. Franjo imao u razvoju renesanse. Svojim sasvim novim pogledom na svijet on je stvorio preduvjete za povoljniji razvoj humanističke kulture. On je odvratio čovjeka od isključivog predavanja abstrakciji, od odricanja svijeta, i upućivao ga je, da jedino sam čovjek svojim vlastitim čuvstvima doživljujući svu punoću života može kroz prirodu spoznati i ljubiti njezinog Stvoritelja.

Razumljivo je, da su Franjevci, pobornici ovakovog naziranja, voljeli ideju o predodređenosti (predestinaciji) spasenja čovječanstva, o prevlasti dobrote, koja će nadvladati zlo, što se bori u svijetu protiv naučanja Onoga, koji nam je rekao: Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe.

HRVATSKI SVEUČILIŠTARCI ZA INTEGRITET NAŠIH ZEMALJA

(Deklaracija o Bosni i Hercegovini od 21. travnja 1939.)

T. M.

U oslobodilačkoj borbi i djelatnosti ustaškog pokreta u domovini posebnu je ulogu odigrala hrvatska sveučilišna omladina, kao najizrazitiji i najpotpuniji nosilac ideja i težnja hrvatskog nacionalizma.

Uz djelotvorni ustaški revolucionarni i konspiratorski rad u užem smislu — na sveučilištu, u Zagrebu i širom domovine — hrvatska intelektualna omladina budno je pazila na sve pojave u našem javnom i političkom životu, odmah zdravo i spremno reagirala, pokazivala na zablude i pogreške, stalno upozoravala na pravi put.

Tako je bilo i u pitanju Bosne i Hercegovine, kad je ovo pitanje postavljeno pred sklapanjem sporazuma od 25. kolovoza 1939. Tom je prilikom hrvatska sveučilišna omladina na skupštini od 21. travnja 1939. donijela značajnu deklaraciju, koju je vrijedno i u našem glasilu u potpunosti objaviti. Deklaraciju su u ime hrvatskih sveučilištaraca potpisali: Hrvatski muslimanski akademčari, pitomci »Narodne Uzdaničnice«; Kulturno akademsko društvo »August Šenoa«; Hrvatsko katoličko akademsko društvo »Domagoj«; Sveučilišni pododbor Matice Hrvatske i Udruženje sveučilištarci.

Deklaracija počinje ovim uvodom:

»Na poticaj svojih članova, bosansko-hercegovačkih Hrvata, potpisani akademski klubovi Hrvatskog sveučilišta u Zagrebu sazvali su u petak 21. travnja 1939. na sveučilištu širu konferenciju hrvatskih sveučilištaraca. Prikazan je položaj, uloga i značaj Bosne i Hercegovine u sklopu hrvatskoga etničkog i historičkog teritorija. Utvrđena je također razumljiva zabrinutost, koja je zavládala među hrvatskim muslimanskim i katoličkim pučanstvom Bosne i Hercegovine, kao i u ostaloj Hrvatskoj, povodom glasina, da bi se Bosna i Hercegovina imale odvojiti od ostale Hrvatske, ili, da bi se jedan njezin dio imao prepustiti potpuno vlasti doseljenog nehrvatskog elementa i njegova političkog središta.

Zato hrvatska sveučilišna omladina donosi ovu

deklaraciju

Teritorijalna cjelovitost (integritet) Hrvatske — a to znači hrvatskoga etničkog i historičkog teritorija, koje se u našem slučaju međusobno potpuno podudara — jedan je od osnovnih i glavnih uvjeta uspjeha naše oslobodilačke borbe. Od toga također zavisi mogućnost opstanka, života i razvitka naše narodno-političke zajednice kao životnog oblika, na kojega hrvatski narod ima neosporno pravo na osnovu našega historičkog državnog prava, modernog načela prava samoodređenja naroda i današnjih životnih potreba.

Čitava Hrvatska — od slovenske granice preko Mure, Drave, Dunava, Save i Drine, pa do crnogorske i jadranske granice — pravi je i cjeloviti životni prostor hrvatskog naroda. Današnji etnički sastav ovih zemalja, kao i historička činjenica, da su tu živjeli Hrvati i u prošlosti, te da su se tamo prostirale hrvatske državne tvorevine banska Hrvatska i srednjevjekovna Bosna, neosporno dokazuju, da je ovo zbiljski hrvatski životni prostor u današnjici, kao što je bio u prošlosti. Nije to neki prostor, koji bi tek sada trebali od drugoga svojatati, da bi osigurali mogućnost života i razvitka hrvatskog naroda. Zato je naš zahtjev za hrvatskim životnim prostorom istovjetan s traženjem ostvarenja historičkoga državnog prava i primjene načela samoodređenja naroda. U ovome leži naročita snaga položaja, te opravdanost i jakost naših zahtjeva.

U sklopu Hrvatske Bosna i Hercegovina zauzima naročito važan i odlučan položaj. Ona je jezgra, središte i glavno uporište hrvatskog teritorija. Dostatno je samo pogledati kartu naših historičkih pokrajina, da vidimo, kako se Hrvatska bez Bosne i Hercegovine s geopolitičkog stajališta — koje je ovdje od odlučne važnosti — ne može održati, razvijati i uopće biti politički sposobnom i trajnijom jedinicom. Bez Bosne i Hercegovine između dva ispružena kraja Hrvatske zijevao bi smrtonosni jaz. Naša jadranska obala —

osnov naše snage i položaja u svijetu — nužno je upućena na svoje prirodno zaleđe, kao što je i ovo upućeno na svoje primorje. To je zajedno jedna političko - gospodarsko - prometna cjelina, pa je integritet Hrvatske životno pitanje hrvatskog naroda i njegove budućnosti.

Bosna i Hercegovina je etnički hrvatska zemlja. Domaće muslimansko i katoličko hrvatsko pučanstvo sačinjavaju većinu nad doseljenim vlaško-pravoslavnim i srpskim elementom. Baš u istočnoj Bosni snažni pojas muslimanskih Hrvata živa je granica našeg etničkog teritorija na Drini. Muslimanski su Hrvati rasno najčišći dio hrvatskog naroda. Od svoje katoličke braće samo su vjerski odvojeni u vrtlogu snažnih i krvavih historičkih zbivanja. Milijuni mrtvih i živih muslimanskih i katoličkih Hrvata najbolji su i najčvršći dokaz hrvatstva Bosne i Hercegovine. Duh Tomislava, Krešimira, Zvonimira i Tvrtka govori danas glasom njihove svijesti i krvi.

Zato su odavna bile jake težnje, da se Bosna i Hercegovina pridruže ostalim hrvatskim zemljama. Hrvatski državni sabor odmah iza okupacije u adresi od 18. rujna 1878. traži sjedinjenje Bosne i Hercegovine s banskom Hrvatskom. Ova misao ne ostavlja sabor, pa i 1917. u tri saborske adrese u raznim varijantama iznosi isti zahtjev. Mišljenje našeg sabora dijelio je hrvatski narod s ove i one strane Une. Međutim neprijatelj je bio nepopustljiv, kao i u pitanju sjedinjenja dalmatinske i banske Hrvatske. Znao je, da u cjelosti Hrvatske leži njezina velika snaga i životna sposobnost. Od godine 1918. mi smo se Hrvati našli u općem obespravljenu, ali smo ipak uglavnom postigli teritorijalnu kompaktnost. Tako smo bar u nesreći bili zajedno. Parcelacije Hrvatske i administrativne kombinacije nove vladavine nisu nas uspjele podvojiti, pa se zajedno borimo za slobodu i državnost.

Razumljivo je onda, da u današnjoj našoj oslobodilačkoj borbi svakom čestitom i svjesnom Hrvatstu stalno stoji pred očima i misao teritorijalne cjelokupnosti i jedinstva Hrvatske. U pitanju Bosne i Hercegovine naročito smo osjetljivi. Zato i hrvatski sveučilištarci, kao vjerni sinovi svojega naroda, sa zebnjom i bojazni slušaju glasine, da bi se Bosna i Hercegovina imale granicom odvojiti od ostale Hrvatske, da bi se dio ove hrvatske zemlje imao prepustiti ili odrediti drugima, što bi bila najsrmotnija izdaja i najteži udarac Hrvatstvu.

Radi toga hrvatska sveučilišna omladina ovom prilikom apelira na sve one, na kojima leži odgovornost, da u ovim odlučnim i sudbonosnim časovima ni u čem ne popuste od opravdanih i nedjeljivih zahtjeva našega hrvatskog naroda. Naša riječ je kratka i jasna: »Ne damo Bosnu i Hercegovinu dijeliti!«

*

Deklaracija s originalnim potpisima predana je isti dan predstavniku ustaškog pokreta u domovini Duglavniku dru Mili B u d a k u. Deklaracija je dostavljena političkim ličnostima u Zagrebu i Sarajevu, te njemačkom, talijanskom, mađarskom, francuskom i engleskom konsulatu u Zagrebu. Poslana je također Hrvatskom metropoliti, zagrebačkom nadbiskupu dru Alojziju Stepincu; Reis-el-ulemi Fehimu ef. Spahuu; Vrhbosanskom metropoliti, nadbiskupu dru Ivanu Ev. Šariću, upravi »Matice Hrvatske« u Zagrebu, kao i glavnim odborima »Napretka« i »Narodne Uzdanice« u Sarajevu.

Deklaracija je u obliku letaka raširena u više tisuća primjeraka po Zagrebu i Hrvatskoj. Otposlana je u inozemstvo ustašama, a preko Berlina i američkim Hrvatima. Glasilo naših južno-američkih ustaških organizacija »Hrvatski Domobran« (Buenos Aires) u broju od 4. svibnja 1939. donio je vijest o skupštini i deklaraciji, a glasilo sjevero-američkih Domobrana »Nezavisna hrvatska država« (Pittsburgh, U. S. A.) u broju od 3. lipnja 1939. pod naslovom »Nedamo Bosnu!« objavilo je čitavu deklaraciju i opis skupštine.

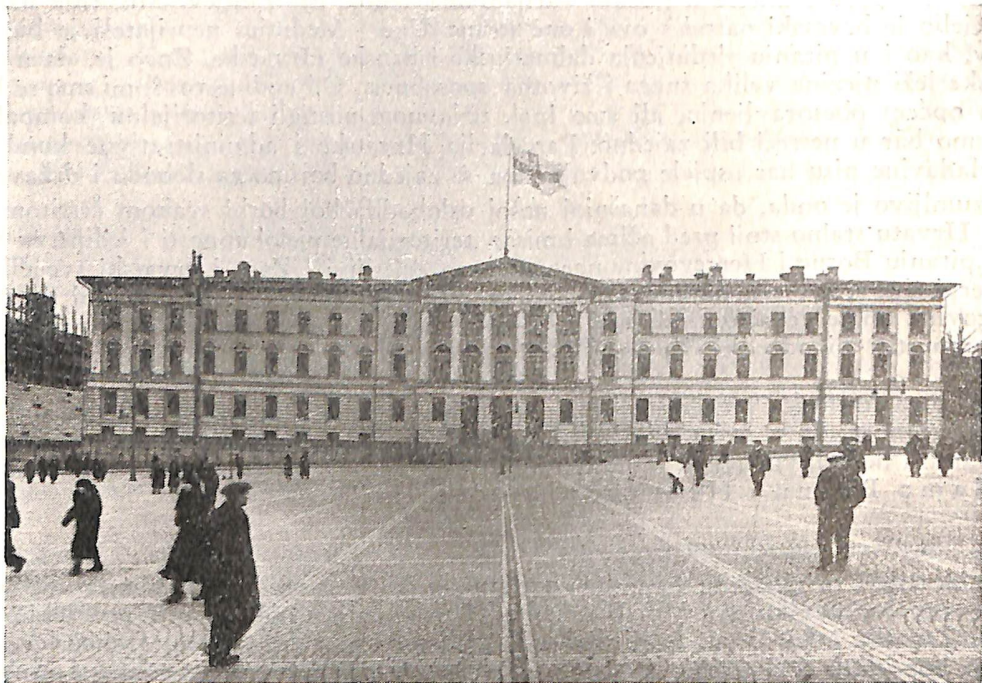
FINSKO SVEUČILIŠTE KOLIJEVKA FINSKOG NACIONALIZMA

Sveuč. prof. dr. Nikola Neidhardt

Sveučilište Finske — Alma Mater Fennica — navršilo je prošle jeseni 300 godina postojanja. Jubilej je proslavljen u skromnosti i tišini. Gotovo neopažen od zapadne Evrope. Bojne trublje zaglušile su svetkovinu duha.

Finski i hrvatski narod slični su po veličini, po geopolitičkom položaju na granici zapada i istoka, po ljubavi za rodnu grudu, po krvarenju i žilavoj borbi za samoodržanje.

Profesor sveučilišta u Helsinkiju Eino Kaila napisao je studiju: »Tri stotine godina finskog sveučilišta«. Fince naziva najsjevernijim kulturnim narodom svijeta. Dičan naziv, analogan onome za Hrvatsku »Antemurale Christianitatis«.

Sveučilište u Helsinkiju

Sveučilište je neprocjenjivo blago, ognjište istine, žarište slobode, nenadoknadivo vrelo napretka, naročito za malen narod.

Finska je napola arktička zemlja. Podneblje je poput mirnog dugog sumraka. Kao nedjeljno popodne. Tišinu narušavaju gotovo samo zvonca brojnih stada, što pasu po zelenim pašnjacima. Finci su visoka rasta, plavokosi. Današnju svoju postojbinu nastavljaju već skoro dvije tisuće godina. Mislilo se, da potječu od Mongola, dok nije genijalni lingvisti Matija Aleksandar Castren otkrio veliku finsko-ugarsku jezičnu skupinu.

Struja kulture strujala je u Finskoj uvijek od zapada na istok. Junački narodni ep Kalevala nastao je najvećim dijelom na zapadu Finske. Iz njega se može zaključivati na učestvovanje Finaca u davnoj povijesti i kulturi nordičkih zemalja. Za prvog pohoda Švedske u Finsku (1155. god.) Finci su već tipičan seljački narod skandinavskog sjevera. Stanovnici obala botničkog zaljeva međusobno se po rasnim oznakama ništa ne razlikuju, bio im materinski jezik švedski ili finski.

Usred velikih borbi Švedska je u 17. stoljeću (god. 1640.) u Finskoj osnovala sveučilište. Finska je tada bila pod žezlom švedskih kraljeva i izdašno je pomagala Švedsku u njenim golemim ratnim pothvatima.

Ali i prije osnutka sveučilišta podržavahu Finci kulturne veze sa srednjom i zapadnom Evropom. U srednjem vijeku se naročito isticahu katolički crkveni dostojanstvenici, koji bi nauke svršavali u Njemačkoj, Francuskoj, Italiji. Jedan finski biskup bio je čak dva puta rektorom sveučilišta u Parisu, a najmoćniji srednjovjekovni crkveni vladar Finske biskup *M a u n u II. T a v a s t* svršio je studije u Pragu. Pojavom Husa pretaoše Finci dolaziti na studije u Prag, pa im napose omilješe sveučilišta u Leipzigu i Rostocku. Na potonjem je oko 100 godina prije Lutherove reformacije svršio sveučilišne nauke finski reformator *P i e t a r i S ä r k i l a h t i*. Otac finske književnosti *M i k a e l A g r i c o l a* studirao je u gradu Luthera i Melanchthona — Wittembergu.

Finsko sveučilište je već zarana dobilo narodno obilježje. Pobudu je dao praktičan život. Profesori teolozi obnašahu naime i razne praktičke pastirske službe, pa im je do-

Sveučilišna knjižnica u Helsinkiu

bro poznavanje finskog jezika bilo neophodno potrebno. Prvi rektor Švedjanin *E s k i l P e t r a e u s* naučio je tako dobro finski, da je god. 1649. izdao prvu gramatiku finskog jezika. Osnivač i prvi kancelar sveučilišta švedski velikaš *P e t a r B r a h e* pisao je vicekancelaru biskupu od Turku-a među ostalim: »Radovalo bi me naročito, kad biste Švede i Nijemce potaknuli, da proučavaju finski jezik, koji je pun osebnih ljepota«.

Starija generacija finskih učenjaka bavila se naročito istraživanjem narodnog jezika, narodne povijesti i folklor. Čudno je kod toga, da takova velika istraživanja narodnih predmeta padaju baš u doba, kad je sticajem prilika i slučajem sudbine švedski jezik postao jezikom obrazovanih krugova Finske. Usprkos tome finska je narodna svijest sve više sazrijevala. Bio je to više kulturni nego li politički nacionalizam, potaknut i djelom Herderovim t. j. velikodušnim i pomirljivim shvaćanjem narodnih individualnosti.

Najsnažniji duh finskog buđenja *H e n r i k G a b r i e l P o r t h a n* istraživao je finske narodne pjesme još prije, nego što je izašla poznata Herderova zbirka narodnih pjesama raznih naroda. Istraživanja Porthanova osvjetlila su čudnovato sredovjeđe Finske, čijem se izučavanju i danas posvećuje naročita pažnja. Porthan je opovrgao i krivo

mišljenje, da su Finci i Laponci jedan narod. Ovo mišljenje se je dugo održalo u Evropi. Tacitovi »Fenni« bili su zapravo Laponci. Rijetko koji narod je za svog narodnog budioca i lučonošu imao tako objektivnog istraživača i kritičkog učenjaka kao što je bio Porthan. Pod njegovim se je vodstvom finsko sveučilište snažno razvilo. Više suvremenika Porthanovih, među njima i slavni kemičar G a d o l i n, bilo je sa finskog sveučilišta pozvano na akademije i sveučilišta srednje Evrope. Ali ljubav spram Domovine zadržala je te muževe u Finskoj.

Psihološki je zanimivo razdoblje duhovne mlitavosti, koje je uslijedilo iza pripojenja Finske Rusije (1809. god.). Doduše, isprva su ruski carevi bili vrlo susretljivi spram finskog sveučilišta. Sa svojom zapadnoevropskom kulturom je Finska zauzimala u Rusiji poseban povlašten položaj. Sam car Nikolaj I. bi se kao namjesnik Finske obraćao finskom sveučilištu ne na ruskom nego na francuskom jeziku. Ali ipak je starija finska sveučilišna generacija, zastrašena neizvjesnošću i nesigurnošću, omlitavila. Ljubomorno je čuvala jedino formalne sveučilišne slobode.

Međutim, mlađu generaciju to nije zadovoljavalo. Daskora je došlo i do trzavica između finških sveučilištaraca i ruske vojske. »Švedi nismo, Rusi ne želimo postati, budimo dakle što jesmo, Finci i samo Finci«. Autor ove krilatice sveučilišni docent A r v i d s o n protjeran je god. 1822. zbog svoga nacionalnog rada sa sveučilišta. Time je postao junakom i herojem finske mladeži. Mladež ga takovim smatra i danas. Od onda je narodna borba postala svetinjom i idealom finških sveučilištaraca. Razdoblje ruskog gospodstva je za finsko sveučilište razdoblje dinamike, razdoblje postajanja i oblikovanja nove aktivne generacije t. zv. »mladih«.

Među prvacima »mladih« bilo je nekoliko snažnih talenata. U prvom redu J o h a n W i l h e l m S n e l l m a n, borben mislilac i državnik, koji je možda najviše prokrcio puteve slobodnoj Finskoj. Profesor Kaila opisuje svu samosvijest i snagu duha, koja je na osnovu Hegelove filozofije kod Snellmana urodila dubokom vjerom u zadaću i značenje malog finskog naroda.

Narodna prošlost i bogatstvo narodne umjetnosti otkriveni su Kalevalom. Ali to još nije dalo definitivnu poticaj za oblikovanje budućnosti. Niti neohumanizam Goetheov i Schillerov, plemenita čovječnost, koja se toliko snažno ispoljila u velikom finskom pjesniku R u n e b e r g u, nije još donijela konačnog ploda. Ali jednom probuđeni narodni duh ne podnosi zastoja. Po dijalektičkom razvojnom procesu Hegelovom daje mladeži vodje i borbe. Hegelov djak Snellman postao je najvećim narodnim budiocem. Pa tek, kad se je gajenje vlastitog jezika spojilo sa neohumanističkim kulturnim oblicima, nastala je sinteza, na kojoj i danas čvrsto počiva kultura čitavog finskog naroda. Takova nacionalna kultura je i moćno političko sredstvo i orudje finskog naroda.

Finski nacionalni duh rođen je na finskom sveučilištu. Odatle je strujao u narod, dok nije zahvatio čitavu Finsku. Taj je duh oplodio politička djela i stvorio sudbonosne odluke finskog naroda. Profesor Kaila kaže, da je finsko sveučilište kolijevka i ognjište narodnog preporoda i narodne samostalnosti finske.

Svoju vlastitu državu Hrvatsku, osnovanu već onda, kada su mnogi drugi narodi živjeli još podpunno nesređeno (neorganizirano), hrvatski je narod održao kroz sve vijekove pa do konca svjetskoga rata. a nije je se, kao ni prava na nju nikada, a ni koncem svjetskog rata bilo kojim činom ili bilo kojom zakonitom odlukom odrekao ni to svoje pravo na koga drugoga prenio. Tek mu je koncem svjetskoga rata tuđinska sila spriječila, da dalje vrši svoja vrhovnička (suverena) prava u vlastitoj svojoj državi Hrvatskoj.

POGLAVNIK U USTAŠKIM NAČELIMA

KNJIŽEVNOST

DR. ANTUN BARAC: KNJIŽEVNOST I NAROD. (Rasprave i eseji.) Izdanje Matice Hrvatske, 1941.

Pojam odnosa književnosti i naroda nije nov. Nije nov niti u svjetskoj, a niti u našoj književnosti. To je tema, koja je bezbroj puta obrađivana, koja je ušla već odavna u hrvatsku književnost, o kojoj su pisali stari naši pisci, počam od Kukuljevića, pa sve do Antuna Radića i novijih pisaca. Sada je tu istu temu obradio i sveučilišni profesor za književnost u svome najnovijem djelu, koje mu je tokom prošle godine izdala Matica Hrvatska u svojoj Suvremenoj knjižnici.

Književnost mora biti uvijek usko povezana sa samim narodom. Ona ne smije nikada prelaziti izvan okvira narodnog života, ona mora biti uvijek aktualna i uvijek živa. Govoriti danas o čistoj umjetnosti u književnosti, dizati se iznad stvari i iznad događaja znači odricati se života, a knjiga mora biti živa. Mi danas živimo u takovo doba, kada je svaki pojedini književnik usko vezan na svoju sredinu, kada je cijela njegova budućnost vezana na ambijentat u kojemu on živi i kada znači odricati se toga, odricati se u isti mah i cijeloga svojega života. To je realizam današnjega doba, kada smo prebrodili romantiku i zanesenost duša, te odrekavši se izmišljenog svijeta stvorili novi, onakav, kakav nas okružuje »na sliku i priliku svoju«. Barac je u svome eseju »Selo u djelima hrvatskih realista« napisao o tome slijedeće: »Realizam u evropskim književnostima druge polovice 19. vijeka donio je literaturi bar jednu trajnu i neprocjenjivu tekovinu: spoznaju, da sav svijet može za umjetnika biti građa, i da u svijetu nema estetički više ili manje vrijednih pojava, nego da samo od stvaralačke snage umjetnika zavisi, što će on od životnih manifestacija u svome djelu znati da obuhvati. Naš je Kumičić g. 1883. izrekao tu spoznaju rečenicama: »Roman u kome nema shvaćanja realnoga svijeta, malo vrijedi. Da li pisac opisuje bajne čari proljetnih noći ili mračne tamnice i bolnice, to nam ne bi smjelo zadavati brige. Na ovom je svijetu sve zanimivo, gvano i lijep, protoplazma i zvijezda Vega.«

Poimavši ovako literaturu stvara se danas nova književnost, stvara se realizam, koji je doduše stvoren u dušama pojedinih pisaca, ali koji nije u isto vrijeme i otrgnut od cijelog ostalog svijeta i bačen nekamo u imaginarne daljine.

Prof. Barac, koji predaje već lijepi niz godina hrvatsku književnost na zagrebačkom sveučilištu prodro je duboko u bit same književnosti. On je uspio dati u tim svojim esejima, sintezu svojeg poniranja u literaturu, uspio je donijeti sliku našeg nastojanja i oživiti pred nama likove prvih naših literata (Preradović, Perkovac). Kao književni historik, koji se naročito bavi proučavanjem razvoja hrvatske knjige, on je uopće u posljednje vrijeme dao našoj kulturnoj javnosti nekoliko kapitalnih djela o životu, radu i značenju pojedinih hrvatskih pisaca. Poslije svoje prve knjige studija iz hrvatske književnosti, on je prije godinu dana dao svoje opsežno i široko obrađeno djelo o nesretnoj sudbini najvećeg hrvatskog pjesnika-umjetnika Lacka Vidrića. Dao je Vidrića i kao čovjeka i kao umjetnika, dao je njegovu preosjetljivu senzibilnu dušu, dao je njegovo ludilo, kada se kao pomaman baca na zdjelu hrane, koja mu leži na tlu stenjevačke

bolnice i rokće od ushićenja, a dao je i analizu njegovih pjesama. No, međutim, on je kod Vidrića morao sputan svojim sposobnostima kao pisca-profesora zastati na pola puta i odreći se dubljeg poniranja u dušu jednog umjetnika. U svojoj novoj knjizi »Književnost i narod«, on se nije morao boriti s takovim poteškoćama, on je u tim studijama iz komparativne književnosti, iz eseja o ilirizmu, refleksija na Preradovića i Perkovca (koji je jedan od najtalentiranijih naših pripovjedača poslije ilirske periode, ali se nažalost vrlo malo znade za njega!) i u donošenju književnih paralela, našao svoju domenu.

Svoja razmatranja o hrvatskoj književnosti on završava riječima: »Kao što u svemu, što živi organskim životom, iz unutarnjih snaga, tako i u hrvatskoj književnosti treba kriterije za njezinu raščlambu tražiti u njoj samoj, u prilikama, koje su je stvorile i u kojima se ona razvijala, a ne u nečemu, što s njome ima malenih ili nikakvih veza. Paralele s velikim književnostima prijeko su potrebne, i bez njih se pravo proučavanje hrvatskih pisaca ne može ni zamisliti — ali se time ne riješava cio problem. Isto je toliko važno, ako ne i važnije, i drugo pitanje: koliko je naša književnost proizašla iz nas samih, i što ona znači za nas.«

Polazeći s ovog gledišta na svijet, on tako i donosi sve svoje studije o nama i o našoj književnosti. Na taj način on doduše ne govori u samim superlativima o našim piscima, koji često puta nemaju granice kod naših kritičara bilo u jednome, bilo u drugome pravcu, već uvijek imade svoj određeni i stalni pedestal, s kojeg promatra razvoj literature u nas Hrvata i kao takovu je donosi. Donosi je u evropskom mjerilu. A u takovom mjerilu ona poprima svoje realne konture i zadobiva svoje pravo mjesto, koje joj pripada.

Zlatko Milković.

ČLANAK HRVATSKOG UČENJAKA DRA. P. GUBERINE U TALIJANSKOJ JEZIČNOJ SMOTRI. »Le lingue estere«, Milano, Via Cesare Cantù n. 2. To je smotra, »jedina talijanska smotra za jezično širenje«, koju je osnovao B. Galzigna, koji je i sad njen odgovorni urednik. Izlazi već 9. godinu. Preda mnom je prvi broj god. 1942-XX. za mjesec siječanj.

Poznavanje stranih jezika ima za se duboke razloge. Koliko jezika znaš toliko vrijediš ljudi, veli stara latinska poslovice. Da upoznaš strani narod, veoma mnogo vrijedi poznavanje jezika tog naroda. Ali nije poznavanje samo sebi svrhom. Poznavajući drugog lakše ćeš upoznati sebe, svoje loše i dobre strane. Onaj narod može napredovati i sigurno stajati na svojoj zemlji, koji se upozna. Dakle da upoznam sebe, moram poznavati druge. Uspoređujući sebe s drugima jača se svijest o sebi. Iz svijesti pak izviru dužnosti. Našoj površnosti uzroci su u slaboj svijesti. Diviti se slijepo drugima ili mrziti druge znak je nedovoljnog poniranja u sama sebe i pogibelj, da se izgubiš. Da valjano išteš u sebi, valja valjano iskati okolo sebe. Smotra »Le lingue estere« vrši tu ulogu u Italiji. Prema ovom broju, čini se, da joj je svrha više praktične naravi, a manje teorijske. Naučnom pravcu bi se mogli pribrojiti članci:

»Die sprachliche Sexualisierung der Sachen« od prof. dr. Eugena Lercha,

»Gruppi di lingue germaniche« od Gian Vica Garavaglie, pa od Katie M. M. de Aggio Mattona bilješke o interpunkciji u engleskom jeziku.

Ostali je dio smotre posvećen ponajviše praktičnoj poduci osobito u člancima: Corso superiore di tedesco, corso superiore di inglese, corso superiore di spagnolo.

Ima više štiva na francuskom i španjolskom jeziku, zanimljivih i lijepih. Andriano Vittorio Fidora za samouka Talijana izlaže lekcije iz japanskog jezika. Smotra je poučna u svim svojim dijelovima ne izuzevši ni bilješke, ni la rubrica del linguista, ni il vaglio e la crusca,* ni colloqui coi lettori. Tu su i nagradni prijevodi. Nas zanima ponajviše ovaj broj zato, što na prvim stranicama nalazimo raspravu Dr. Petra Guberine: La lingua croata. Naš je mladi linguist otišao u Milano za lektora hrvatskog jezika. Među mladim hrvatskim naučnjacima istakao se svojim radom i naša ga javnost zna, jer je među prvima poveo borbu za hrvatski jezik. Udario je naučnom spremom u mit vukovštine s uvjerenjem, da je jezik izraz duše u svim njenim pojavama i nema intimne veze s tuđom dušom. Oni, koji su tu vezu nalazili, hvatali su vanjske zvukove, bili su profesori i filolozi kunući se in verba magistri. Kud je to vodilo, svjedok nam je nedavna prošlost pred uskrš Nezavisne Države Hrvatske.

Dr. Petar Guberina počinje svoj članak La lingua croata ovako: »Sve od svog prvog svjedočanstva — na granici jedanaestog vijeka s dvanaestim — pa do danas, hrvatski je jezik bio smatran uvijek kao najmelodiozniji jezik među slavenskim jezicima. Izvanredno bogatstvo naglaska, vrlo obilan riječnik izrađen od pisaca kroz više od sedam vijekova, daju hrvatskom jeziku velike mogućnosti za umjetničko izražavanje.

Jer zahvaća tri govora — štokavski, čakavski i kajkavski — jezik je hrvatski mogao, već u početku svog postojanja, dati primjeren izraz jezični književničkim talentima na čitavu zemljištu Hrvatske. Prednost književnosti hrvatske, da je bio postavljen u najdavnija vremena pučkih jezika na pijedestal književnog jezika, imala je kao posljedak veoma bogatu književnost u svim hrvatskim narječjima. I od onih vremena, u kojima evropski pjesnici — među kojima se odlikuju talijanski — istu sredstva za divna i tankočutna izražavanja svojih osjećaja u pučkom govoru, i Hrvati mogu navesti imena svojih pjesnika, koji su pisali u sroku u istom smislu u pučkom jeziku.

Kada su pak narodi, utjecajem velikih pisaca — kao u Italiji — ili utjecajem dvora — kao u Francuskoj — počeli stvarati zajednički književni jezik i Hrvati su nastojali uvesti za sve jezik svojih najboljih književnika, koji su općenito pisali u štokavskom narječju. Dubrovčani, pisci Bosne i Slavonije, dali su svoja najbolja djela u štokavskom govoru, pa su dakle i gramatičari hrvatski, već je tomu mnogo vjekova, savjetovali uzeti kao književni jezik govor štokavski. Jezik što se već od vijekova smatrao kao književni hrvatski jezik, bio je utvrđen i formalno pred jedno stoljeće.«

Postavivši ovako stanje hrvatskog književnog jezika, Dr. Guberina u nastavku govori o glasovima, naglasku, morfologiji, deklinaciji i konjugaciji, o hrvatskom glagolu, o leksičkom (rječničkom) nasljedstvu, pa završava:

»Tako se može reći, da je hrvatski jezik kroz predaju od mnogo vijekova, došao, već je nekoliko

* rešeto i mekinje.

decenija (desetljeća), do oblikovanja sustava svog pravog i vlastitog. Osjećaj lingvistički hrvatski, — kao osjećaj lingvistički svih naroda, koji imaju književničku predaju — vrlo je osjetljiv za koji mu drago oblik, stanje ili funkciju lingvističku, što ne ulazi u sustav: fonetički, morfoložički ili sintaktički, književnog jezika.«

Prof. M. Veršić.

ZAKONI, NAREDBE I ODREDBE — sudske struke, proglašene od 11. travnja do 3. rujna 1941.

Dosada nema ni jedne posebne zbirke onih propisa, koji se odnose samo na redovne sudove ili su inače s njima u savezu, a pokazala se potreba takove zbirke. Da se olakša upotreba tih propisa (naravno sudovima, državnim tužiteljstvima, odvjetnicima i slušačima pravnog fakulteta), odlučio je Hrvatski državni tiskarski zavod, pod uredništvom Ivana Krušeca, tajnika Banskog Stola u Zagrebu, izdavati Zbirku zakona pod naslovom **Zakoni Nezavisne Države Hrvatske** (sudske struke).

Netom izašla prva knjiga imade opseg od 400 stranica sa predgovorom, sadržajem, abecednim kazalom, a kod svakog zakona odnosno naredbe imade naznačen nadnevak (datum) i broj službenih »Narodnih Novina« kao i broj strana »Zbornika zakona i naredaba N. D. H.« Kod pojedinog zakona odnosno naredbe je po potrebi označena i izmjena odnosno nadopuna upućivanjem na brojeve i stranice izmjenjenih odnosno nadopunjenih zakonskih odredaba, to je time upotreba knjige veoma olakšana.

Ova »Zbirka Zakona« je vrijedan prilog našoj pravničkoj literaturi.

SVEUČ. PROF. DR. ALBERT OGRIZEK: »UZGOJ GOVEDA, II. DIO«. Zagreb. — S ovim sveskom završio je autor cjelokupno gradivo iz područja govedarstva, te pružio time značajan prilog stručnoj stočarskoj literaturi, koja kod nas nije još ni izdaleka popunjena.

Kao što sam autor u predgovoru kaže, drugi svezak knjige »Uzgoj goveda« obuhvaća pregledni prikaz i opis pasmina s obzirom na naše domaće i one plemenite pasmine, koje su kod nas jače raširene. Kod toga se mora istaknuti osobit značaj prikaza domaćih pasmina, specijalno buše, jer je to aktuelno pitanje naše stočarske proizvodnje.

Uvrštavanjem rezultata istraživanja, izvršenih u sveučilišnom zavodu za uzgoj domaćih životinja u Zagrebu, povećava se u velikoj mjeri važnost i vrijednost cijelog materijala.

Svezak sadrži također značajan prikaz organizacije i rada javnih vlasti i stočarskih udruženja na promicanju stočarstva te pruža konkretne prijedloge za reorganizaciju matičnog knjigovodstva, kako bi se ono što više pojednostavilo i prilagodilo našim potrebama.

Nakon predgovora autor u ovom svesku obrađuje ova poglavlja: O podrijetlu i vrstama goveda. Općenito o pasminama. Značenje boje dlake, kože, rogova i papaka za određivanje pasmina i sojeva. Pasmine i sojevi goveda. Javne mjere za promicanje zemaljskog stočarstva. Matično knjigovodstvo. Osiguranje stoke. Staje i sredstva za raskušivanje. Pravila stočarske udruge i saveza. Na kraju daje prikaz stručne literature i obrasce matičnih listova.

Kao što u svim svojim radovima, tako i u ovoj knjizi daje autor svoj originalan, jasan i pristupa-

čan način izlaganja, radi čega s pravom kaže, da će se ovom knjigom pored slušača sveučilišta moći koristiti i naši praktični marvogojci.

Nitko nije pozvaniji od autora ove knjige kao profesora sveučilišta, da daje teoretske i praktične upute i savjete iz područja stočarstva, u danom slučaju iz područja specijalne grane — govedarstva.

Ovaj kratak prikaz upravo izašle knjige možemo završiti s mišlju, koju je izrazio autor u jed-

nom poglavlju, a koja glasi: »Svaki će napredan i inteligentan stočar, ako se drži uputa iznesenih u »Uzgoju goveda« I. dio (i onih u drugom svesku), moći uzgojiti u pogledu vanjštine lijepo, a s obzirom na proizvodne sposobnosti, korisno goveće...«

Knjiga je dobro opremljena, te obuhvaća 184 strane teksta s 82 slike i obrascima matičnih listova. Cijena je 80.— Kuna.

Dr G. Kodinec

MISLI O NASTAVI

IZ METODIKE POVIJESTI

U »Nastavom vjesniku« izašao je pedagoški vrijedni sastavak Josipa Bauguta, kojega dijelom prenosimo.

Povijesnom obukom treba učenika naučiti i povijesno misliti.

I.

Škola sprema svoje učenike za život. Gdje se nastoji ovome zadatku udovoljiti, tamo se moraju imati pred očima sve funkcije čovjeka, koje mu nameće život i prema tome udesiti odgojno djelovanje.

U bivstvu je čovjeka, da se prema datosti ne vlada pasivno. Na postavljena pitanja, što ih postavlja život, reagira on tako da ih nastoji riješiti. Škola, koja želi da svoje pitomce spremi za život, mora također zadavati probleme na rješavanje. Ako se odgajatelj zadovolji samo time, da poda neku nastavnu građu i nakon toga zahtjeva od učenika samo to, da tu građu što vjernije ponovi, ne rješavaju njegovi učenici nikakove zadatke, njihova se sposobnost za rješavanje zadataka ne razvija i prema tome takav odgajatelj ne sprema — za život.

Istina je, da je nakrcavanje znanja i vježbanje pamćenja, koje se zapravo provodi kod takova nastavnika, jedna od odgojnih zadaća, ali nije ni jedina ni glavna. Ovakovim bi se postupkom zadovoljilo materijalno pedagoškom zahtjevu, dok bi formalnom, razvijanju sila bilo zadovoljeno samo djelomično, u glavnom samo razvijanju pamćenja.

Ako se analizira funkcija rješavanja problema, mora se spoznati, da je tu od intelektualnog doživljavanja glavni proces mišljenje, a ne pamćenje i reproduciranje. Tko želi dakle da sprema odgajnika za život, za rješavanje problema, što ih život nameće, ne samo da ne smije zanemariti razvijanje mišljenja, nego mora svoj pedagoški rad upraviti tako, da se na razvijanje te sposobnosti postavi težište.

Svi nastavnici ne postupaju tako. Poznato nam je, a to se i često ističe, da imade đaka, koji sve razrede s odlikom svršavaju, a kad stupe u život zakažu. Razlog tome može biti i u njima, u njihovim sposobnostima koje su takove, da se teže snalaze u životnom »kaosu«, ali je razlog i u tome, što se često od njih za odličnu ocjenu nije drugo ni tražilo, nego vjerna reprodukcija, pa u praktičnom životu, koji na njih postavlja pitanje na rješavanje — zapnu.

Ovakova se pogriješka ne čini kod svih školskih predmeta jednako često. Nekoji predmeti sami po sebi ne dopuštaju prostu reprodukciju, jer se obuka takovih predmeta pretežno sastoji od rješavanja zadataka. No ima školskih predmeta, koji često za-

vedu profesora na jednostrani postupak. Takav je predmet i povijest. Povijesna građa vrlo lako izazove samo receptivnu sposobnost ljudskoga duha.

Ovim razlaganjem namjeravam upozoriti, kako se i u obradbi povijesne jedinice mogu zaposliti i sposobnosti mišljenja, kako se i u tome predmetu mogu rješavati problemi i po tome učenik spremati za život.

II.

Povijest se redovito u našim srednjim školama predaje tako, da nastavnik ispriopovijeda povijesni događaj ili vjerno, kako je otiskan u školskoj knjizi ili nešto prošireno. Ako vrijeme dopusti, osvrne se kritički na pojedine ličnosti i poveže ovu građu s već poznatom građom. Ovako predato gradivo je za učenika nova zadaća iz povijesti, koju oni doma imadu učvrstiti iz školske knjige i po sjećanju i bilješkama sa predavanja u školi tako, da na dan ispitivanja uzmognu što vjernije reproducirati profesorovo predavanje.

Ima slučajeva, gdje se pored nastavničkog pripovijedanja i upotrebe školske knjige, upotrebljavaju i druga povijesna djela, i tako pojedini povijesni događaji potanje osvjetli. No to su tako rijetki slučajevi, da se može govoriti tek o iznimkama. Mnogo češće profesor nema vremena, da u ono malo školskih sati za povijest od 45 minuta — pokraj ispitivanja đaka — sam ispriopovijeda sve povijesne teme, pa se članci iz povijesne knjige naprosto zadaju kao domaće zadaće. Mnogi ovome prigovaraju, ističu kao smrtni grijeh profesora, međutim suvremeni pedagog u tome postupku ne vidi veliko zlo, osobito ne onda, ako se provedu drugi dijelovi metodičnoga rada.

Veća, a i glavna je pogriješka ovakova postupka u tome, ako se s predavanjem nove građe i reprodukcijom učenika postupak završi. To ne bi odgovaralo bivstvu ljudske svijesti, jer se njezino djelovanje ne iscrpljuje samo u primanju, već ona treba da provede još asimilaciju. Svijest ispituje motive pojedinih čina i uzroke događaja, ona procjenjuje povijesne ličnosti, traži vezu novoupoznatih događaja sa starijima i predviđa njihove posljedice, uspoređuje ih sa starijom prošlošću i s današnjicom — ukratko: svijest produbljuje ili razmišlja o novoj građi.

Produbljavati se može samo poznata građa. Pošto su učenici doznali po pripovijedanju profesora ili sami iz povijesna djela za koji prošli događaj, treba im dopustiti, da u razredu pitaju o svemu, što ih zanima, a što se odnosi na novu povijesnu temu. Pitanje će ponukati na razmišljanje, poneki od drugova pokušat će odgovoriti, drugi će dopuniti, odgovarajući uskrsnut će novo pitanje i t. d. Nastat će prava rasprava. Ako novu povijesnu

temu ispriopovijeda sam profesor, najbolje je, da se raspravljajanje odgodi na slijedeći sat. Do toga će vremena đaci učvrstiti novu građu, promisliti o njoj i spremiti se za produbljivanje u razredu. Ako se zada tako, da učenici prouče novu građu iz kakova djela, na školskom se satu najprije građa ponovi, a zatim prijeđe na raspravljajanje.

U glavnom treba prepustiti učenicima, da postavljaju pitanja. Redovno će oni sami iscrpiti sva nepotpuna obrađena mjesta. U koliko se to ne dogodi, osobito ako se mimoide koje važno mjesto, nastupa profesor s pitanjem. Prema tome će se u takovu produbljivanju povijesne građe izmjenjivati pitanja đaka i profesora. Tko traži isključivo samo đачka pitanja, a ima i takovih zhtjeva, taj je pretjeran, traži nešto što je neprirodno, traži izmjenu misli, kod koje jedna strana mora da šuti. Isto tako nije bio valjan postupak herbartovaca, koji su cijelo produbljivanje, prenijeli na nastavnika, jer je sva pitanja postavljao samo on. Đaci su samo odgovarali. I ovakav način je neprirodan, ne odgaja za život, jer je u bivstvu svakog normalnog čovjeka, da u toku života imade potrebu da i pita, a ne samo da čeka, dok se na njega upravi pitanje. Tko dakle hoće da odgaja prema dječjim dispozicijama i da odgajanike sprema za život, mora im dopustiti, da kod svih nejasnoća postavljaju pitanja to više, što je to znak jakoga zanimanja.

Kako je s pitanjima, tako je i s odgovorima: gdje god može da odgovori koji školski drug, neka se to dopusti. U koliko on ne bude potpun, dopunit će drugi. Ako njihovo znanje nije takovo, da mogu samo odgovoriti, odgovara profesor. Još je bolje, ako profesor — mjesto da sam odgovori — uputi razred na koji članak ili knjigu, u kojoj će naći potrebni odgovor. S velikim će se zanimanjem pročitati zadana lektira i na slijedeći sat donijeti razjašnjenje.

Da se vidi, kakova pitanja mogu srednoškolski postaviti, evo primjera. Kad današnji učenik viših

razreda srednjih škola dozna, da su na 1. prosinca 1918. među izaslanicima, koji su u Beogradu ponudili za formiranje zajedničke države sa Srbima i Slovencima, bili i predstavnici Hrvata, mora da u njihovoj svijesti uskrsnu pitanja: Koji su to Hrvati bili? Jesu li oni uistinu bili predstavnici hrvatskoga naroda? Zašto su pristali da stvore državu S. H. S? Kakove druge mogućnosti su postojale za Hrvate? i t. d. Sva se ova pitanja nužno nameću, ona će biti poticaj, da se potraži mnoga knjiga ili članak, u kojima se raspravljaju navedena pitanja. Nekoliko školskih sati proći će vrlo korisno, ako se budu tražili odgovori na postavljena pitanja. Učenici će sami pokušati odgovoriti. Tu i tamo će pomoći koje napisano djelo, a i profesor će morati češće iznijeti povijesne činjenice, u koliko se za njih znade, ili svoje mišljenje.

Razumljivo je, da je i kod ovoga dijela metodičke obrade povijesne teme važna profesorova uloga. Profesor mora uvijek da bude gospodar situacije, ne smije dopustiti duge razgovore o nevažnome, isto tako i to, da se preko važnih problema lako i brzo prelazi, razgovor ne smije da se drži samo površine, ali ne smije ni zahtijevati da zalazi preduboko, što bi nadilazilo sposobnosti prosječnoga učenika.

III.

U razredu, gdje se raspravljajanje o povijesnim temama ovako provodi, gotovo su svi đaci aktivni, svi oni sa svojim profesorom čine cjelinu, radnu zajednicu, u kojoj vlada drugarski i socijalni duh, veliko poštovanje profesora. Ovakav razred se s lakoćom prenosi u prošlost i uživljava u duh pojednog razdoblja, svijest ovih učenika upravo se ne može vladati pasivno prema novim povijesnim spoznajama, a to sve zato, jer se prema njoj postupilo onako, kako je i prirodno, jer se nije kočila već potpomagala njena reakcija na novo znanje. Učenici ovakova razreda nauče povijesno misliti.

SVEUČILIŠNE VIJESTI

POGLAVNIK O ZADAĆI HRVATSKOG SVEUČILIŠTA. Poglavnik je u svome dvoru na Radićevu trgu primio polaznice tečaja Ustaškog sveučilišnog stožera. Nakon podnesenog prijavka povjerenice za nadzor i pozdravnog govora pročelnice povjerenstva za sveučilištarke u Ustaškom sveučilišnom stožeru Poglavnik je održao veći govor, u kojem je — između ostalog — iznio i ove značajne misli o zadaći hrvatskog sveučilišta:

»Hrvatsko sveučilište imade svoju veliku tradiciju, u kojoj nažalost ima i tamnih momenata, ali ja sam siguran, da ćete vi u hrvatsko sveučilište unijeti novi borbeni duh, koji je još pojačan vašom borbom za ustašku stvar. Stoga se tim više cijeni vaš rad, vaša borba i vaša svijest.

Hrvatsko sveučilište je i u prošlosti dalo dosta intelektualaca, koji su bili svijetli umovi i dobri Hrvati, ali ustaško sveučilište mora dati još nešto više: ne samo dobre Hrvate, nego i Hrvate — prvake narodne.

Hrvatsko sveučilište ustaške mladeži mora postati najpozvanije mjesto, gdje se revolucionarni duh i revolucionarni rad mora nastaviti. Vi iza sebe na sveučilištu, kada odlazite iz njega, morate

ostaviti takav položaj, da se revolucionarni ustaški duh nastavlja, da ustaška sveučilišna mladež bude uvijek spremna kada treba poneti sveučilišnu zastavu ne samo na manifestacije, nego — ako bude trebalo — i u krvavu borbu za narod, domovinu i državu.»

»ALMA MATER CROATICA« UVIJEK NA PRAVOME PUTU. U vezi s člankom »Hrvatski sveučilištarci za integritet naših zemalja«, koji objavljujemo u ovome broju našega glasnika, smatramo potrebnim podsjetiti čitatelje, da je »Alma Mater Croatica« bila god. 1939. jedini tiskopis u Hrvatskoj, koji je pribilježio održanje protestne skupštine i donošenje deklaracije.

U broju 9., za mjesec svibanj 1939., str. 247. glasnika »Alma Mater Croatica« »hw.« je izvjestio o održanju protestne skupštine na kojoj je »naročito istaknuto značenje Bosne i Hercegovine po teritorijalnu cjelokupnost Hrvatske«.

NAŠI ARHIVI. U posljednje vrijeme pisalo je više novinâ o našim arhivima. Vjerujemo, da je namjera pojedinih člankopisaca bila dobra. No u po-

jedinim člancima nije dano ono, što je trebalo dati. Isticalo su se neke sporedne stvari, na pr. arhivska izložba, arhivsko vijeće, osnivanje novih arhiva. Sve to ovoga časa nije važno. Ima mnogo prećih stvari, koje bi trebalo učiniti u pogledu naših arhiva, a za što bi trebalo zainteresirati u prvome redu one, koji su po svome znanju dužni surađivati na sabiranju i čuvanju naših arhivalija.

Državni arhiv u Zagrebu čuva spise hrvatske vlade i sabora. Zatim spise naših Županija do g. 1850. Darivanjem i kupnjom došlo je ovamo mnogo sredovječnih važnih povelja. Tu su pohranjeni spisi zagrebačkog Prvostolnog kaptola, arhiv grada Zagreba, arhivalija pojedinih plemićkih obitelji. Ima nešto i vojničkih spisa.

Činjenica je, da naš Državni arhiv u Zagrebu nije uređen, kako bi trebalo. Ima dosta spisâ, koji još nisu složeni u kutije. Nešto se spisâ daje pronaći pomoću kataloga. No ovdje ne postoji ni opći ni posebni Indeks spisâ, a koji je neophodno potreban za svaki valjani rad u arhivu. Hoće li netko raditi nešto na pr. o Međimurju, ne može mu se dati gradivo o Međimurju, jer se ne zna, gdje se o njemu šta nalazi. Može mu se dati više svežanja spisâ, pa neka traži, ako ga je volja. Može tražiti i više danâ bez uspjeha, a može slučajno i pronaći koji spis kao i ćorava koka koje zrno. No s jednim ili s dva spisa ne može se potpuno objasniti neki predmet, kad postoji mogućnost, kad o tome predmetu ima još nekoliko nepronadenih spisa.

Treba zato urediti taj naš arhiv tako da dobije abecedni indeks spisâ i da se u njemu omogući znanstveni rad.

Jedno je pitanje danas u Hrvatskoj osobito važno, a to je pitanje spisâ, koji su iz registrature pojedinih državnih, općinskih i crkvenih ureda uklonjeni i stavljani u arhiv odnosnih ureda. Prema našim propisima te bi spise trebalo pregledati pa važnije, koji imaju povjesnu ili posebnu pravnu vrijednost, zadržati u arhivu, a ostale prodati na dražbi tvornici papira. Nažalost, ovaj se propis kod nas ne drži. Pisac ovih redaka je pregledao razne uredske arhive te se uvjerio, da se kod naših ureda ili svi spisi od reda čuvaju ili svi spisi od reda uništavaju, a o kakvom pobiranju ili škartiranju spisâ jedva tko šta zna. Spisi, ako se i čuvaju, leže ili u vlažnim podrumima i trunu ili su stavljani na tavan, gdje ih uništava prejako svjetlo i vrućina. Negdje su spisi u stelažama, a negdje jednostavno naslagani uza zid te se ne mogu uzimati, a da se sve ne sruši. Spisi su obično složeni po vrstama i godinama, ali ih ima i u takvom stanju, da je to jednostavna hrpa kao hrpa slame na gumnu.

Razni naši »povjesničari« i »arhivisti« brinuli su se do sada jedino za starije spise do g. 1848. Tamo je po njihovom mišljenju bilo dragocjene povjesne građe, pa se to zato čuvalo i ponešto sređivalo. Za građu iza g. 1848. kod nas se do sada nije skoro nikako marilo. I tako se dogodilo, da su spisi od g. 1848. do 1880. ponajviše uništeni, a od g. 1880. dalje — loše čuvani. Prema tome, danas je prva i najveća briga naših arhivista, da zapriječe daljnje uništavanje spisa; da proberu u raznim uredskim arhivima spise, koji imaju povjesnu važnost, te ih dopreme u Zagreb, da ovdje pronađu podesne prostore, u koje bi se smjestila nova arhivska građa i čuvala do izgradnje velike arhivske palače u Zagrebu.

Zagreb treba novu, veliku i posebnu zgradu, u kojoj bi se smjestio državni arhiv i svi drugi za-

grebački arhivi. Nema nikako smisla imati neke male arhivice, koji nemaju ni valjane zgrade ni stručnog činovništva ni priručne knjižnice ni podesne čitaonice. Za naučni rad je svakako bolje, kad je sve na okupu i kad je sav »arhivski konfor« pri ruci, a dok su arhivi rastepeni, neuređeni, bez »konfora«, naučni rad mora neprestano zapinjati.

Neka je čast svakome, ali interesi države i nauke moraju imati prvo mjesto. U-k.

ODBOR ZA IZGRADNJU HRVATSKOG SVEUČILIŠTA I VISOKIH ŠKOLA. Naredbom ministarstva nastave od 12. siječnja 1942. broj 87469—1941. postavljen je odbor za izgradnju Hrvatskog sveučilišta i visokih škola, kojemu će biti zadaća, da svestrano prouči sva pitanja, koja su s time u vezi. Za članove tog odbora ministarstvo je imenovalo:

dra Miha B a r a d u, redovitog sveučilišnog profesora, u ime filozofskog fakulteta;
dra Frana K u š a n a, izvanrednog sveučilišnog profesora, u ime farmaceutskog fakulteta;
dra Janka O b e r š k o g, redovitog sveučilišnog profesora, u ime bogoslovnog fakulteta;
dra Jurja A n d r a s s y - a, redovitog sveučilišnog profesora, u ime pravnog fakulteta;
dra Roberta P e i č i ć a, izvanrednog sveučilišnog profesora, u ime medicinskog fakulteta;
dra Ljudevita J u r a k a, redovitog sveučilišnog profesora, u ime veterinarskog fakulteta;
ing. Đuru S t i p e t i ć a, redovitog sveučilišnog profesora, u ime tehničkog fakulteta;
ing. Rajmonda F a n t o n i - a, redovitog sveučilišnog profesora, u ime poljodjelsko-šumarskog fakulteta;
dra Milana I v š i ć a, redovitog profesora, u ime Hrvatske ekonomsko-komercijalne visoke škole;
arh. Frana C o t u, srednjoškolskog profesora, u ime Visoke pedagoške škole;
Matu D e m a r i n a, izvanrednog profesora, u ime Hrvatskog državnog konzervatorija;
Ljubu B a b i ć a, redovitog profesora, u ime Akademije likovnih umjetnosti;
ing. Đuru P e u l i ć a, nadstojnika odsjeka za zgradarstvo, u ime ministarstva prometa i javnih radova;
dra Živka P r e b e g a, zdravstvenog nadzornika škole narodnog zdravlja, u ime ministarstva zdravstva;
ing. Ivana Z e m l j a k a, gradskog građevnog savjetnika i nadstojnika odsjeka za regulaciju grada, u ime gradskog poglavarstva u Zagrebu;
dra Božidara M u r g i ć a, pročelnika odjela za visoko školstvo i znanstvene zavode, u ime ministarstva nastave.

DR. ING. JOSIP BALEN POGlavNIKOV
ŽUPAN ŽUPANSTVA PRI POGlavNIKU. Izdana je ova Poglavnikova odredba:

Na temelju § 1. odredbe broj 1/42. od 1. siječnja 1942. o osnutku Županstva pri Poglavniku

postavljam:

Dr. ing. Josipa B a l e n a, redovitog sveučilišnog profesora IV. činovničkog razreda III. stupnja za Poglavnog župana Županstva pri Poglavniku pokraj redovite dužnosti sveučilišnog profesora.

Zagreb, dne 1. siječnja 1942.

Poglavnik
Nezavisne Države Hrvatske:
Dr. Ante Pavelić v. r.

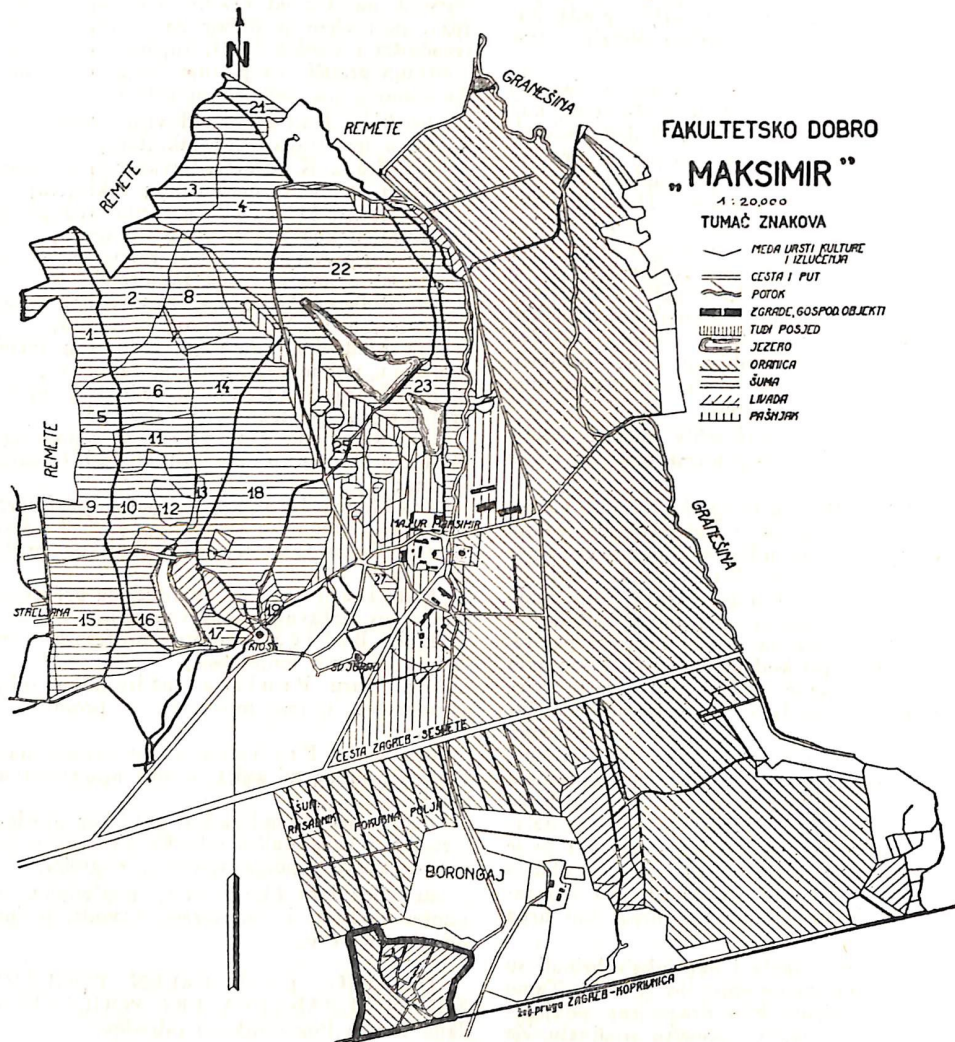
DR. NIKOLA ŽUVIĆ REDOVITI PROFESOR SVEUČILIŠTA. Odredbom Poglavnika Nezavisne Države Hrvatske imenovan je Dr. Nikola Žuvić, dosadašnji izvanredni profesor bogoslovskog fakulteta Hrvatskog sveučilišta u Zagrebu, redovitim profesorom IV. činovnog razreda s 1. plaćevnim stupnjem istog fakulteta.

ZADAĆA FAKULTETSKOG DOBRA MAKSIMIR U IZOBRAZBI SLUŠAČA GOSPODARSTVA.

U priredbi »Logora slušača gospodarstva« na Hrvatskom sveučilištu, pod gornjim naslovom, održao

nastavnih ustanova, kao što su razni tečajevi, niže i srednje gospodarske škole, pa do naše najviše nastavno-naučne ustanove poljodjelskog fakulteta, imaju jednu i zajedničku osobinu, a ta je demonstrativna zadaća takovih objekata. Znači da takove ustanove trebaju poslužiti nastavnom osoblju: učiteljima, srednjoškolskim profesorima, asistentima i sveučilišnim profesorima kao zorna pomagala u njihovom nastavničkom radu.

Dok je glavna i jedina svrha srednjih i nižih gospodarskih škola odgojiti gospodare praktičare, voćarske, vinogradarske, pivničarske, vrtne, stočarske

je pristav ing. Dragutin Hanžek vrlo zanimljivo predavanje. Baš zbog suvremene zanimljivosti i nastojanja oko promicanja seljačkog gospodarstva, osvrćemo se na izlaganja stručnjaka ing. Hanžeka, koji već dulji niz godina radi na ovom velikom posjedu. Sjetimo li se rasprava, koje su iznesene pred zagrebačku javnost, kada se raspravljalo o smještaju sveučilišnog grada, onda ovo predavanje postaje još zanimljivije. On je razložio pravu zadaću fakultetskog dobra Maksimir, kao objekta, koji će u prvom redu služiti praktičnoj pouci slušača gospodarstva.

Sva školska dobra od najmanjih gospodarsko-

i t. d. stručnjake, dotle je svrha visokoškolskog studija odgojiti stručnjake, bogate znanjem, koji će moći samostalno misliti, samostalno razčlanjivati, slagati procese poljodjelske proizvodnje, sintetizirati spoznaje; drugim riječima: svrha je osposobiti ih tako, da kasnije, kao poljodjelski intelektualci, mogu raditi u selima, poljodjelskim priradnim poduzećima, poljodjelskim velikim obrtima, zadružnim organizacijama, te naučnim i znanstvenim ustanovama.

U nastavnom pogledu uz teoretski dio obuke pripada vrlo važna zadaća zornoj pouci i praktičnim vježbama; u tu svrhu služe školska dobra. U pogledu

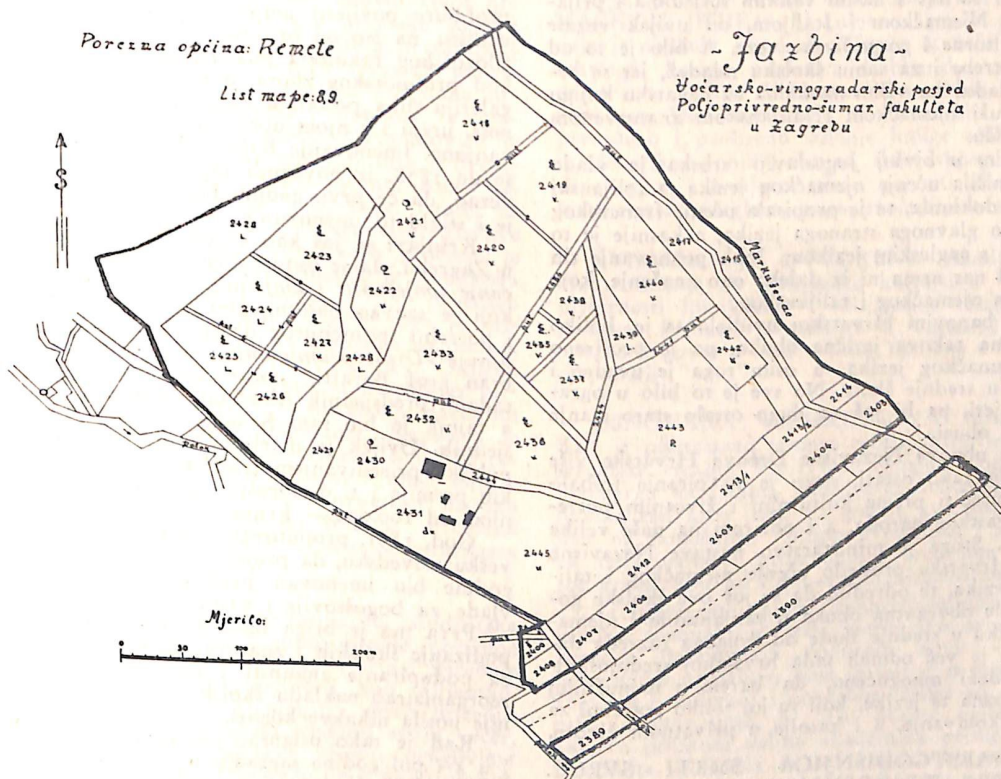

nauke i znanstvenih istraživanja pojedinih zavoda našeg fakulteta, fakultetsko dobro sa svojim pokusnim poljima, voćnim i lozним objektom, rasplodnom stokom, gospodarskim strojevima, posljedicima uspjeha gospodarjenja u općem i upravnom pogledu jest okosnica, na kojoj vješt i sposoban nastavnik — znanstveni radnik može stvarati, davati nove oblike, nove mogućnosti, nove smjerove i pobude poljodjelske proizvodnje.

Daljnja, važna osobina je odgojno djelovanje na polju široke opće gospodarske pouke primjenom novih načina poljodjelske proizvodnje na podlozi unosnosti. Taj odgojni smjer, namijenjen je u prvom redu slušačima i absolventima fakulteta, zatim širim slojevima gospodara praktičara, posredstvom agronoma u narodu, koji su prošli kroz fakultetsko dobro.

puna ekonomija sa svim granama proizvodnje, koji se kao predmeti obrađuju na fakultetu, ili barem sa svim glavnim granama proizvodnje, a osobito onim, koje su najvažnije za područje radi kojeg fakultet radi i postoji, 3. mora biti obskrbljeno svim tehničkim sredstvima i pomagalima, koja su potrebna za uzorno vođenje i rad ekonomije.

Zatim je predavač iznio stanje fakultetskih dobara u drugim zemljama. Najprije je prikazao kako je u Njemačkoj, koja nama služi kao uzor. Dao je sliku uređenja visoke gospodarske škole u Hohenheimu kod Stuttgarta, koja je uređena kao Maksimir. Glasovita visoka škola u Bonnu na Rajni leži usred pokusnog polja. U Beču leži uzorno dobro visoke škole za kulturu tla tako reći usred Beča; nikome nije palo na pamet, da traži premještaj toga dobra izvan

Konačno izravnim djelovanjem na seljake posredstvom izleta, tečajeva i t. d., slušači i absolventi stiču znanje praktičnog rada i uprave dobra na povremenoj gospodarskoj praksi i jednogodišnjem pokusnom vježbeništvu. Gospodari praktičari upotrebljavaju kao dobro za objekt vježbi i promatranja putem gospodarsko-zadružnih i sveopće obrazovanih tečajeva (tečajevi zadružnih saveza, seljačkog sveučilišta, gospodarske sloge, domaćinskih škola i t. d.). Konačno dolaze i seljaci pojedinci, pa razgledaju uređaje, polja i stoku i tako uz dobro vodstvo upoznaju sredstva za povećanje poljodjelske proizvodnje.

Da bi ispunilo svoju zadaću, koja mu je određena u pouci slušača gospodarstva, fakultetsko dobro mora ispunjavati ove uvjete: 1. mora biti u neposrednoj blizini fakulteta (najbolje je da su zavodi smješteni na samom dobru, ili čak i na pokusnim poljima), raspolagati potrebnim stanovima za nastavnike i slušače, mogućnošću prehrane i t. d., 2. mora biti pot-

grada. Praška visoka škola s imanjem u Uhrivenjecu nedaleko Praga; Brnska škola također. U Poljskoj u Pulaviu je osnovano pokusno imanje za sve grane proizvodnje, gdje je i visoka škola. U Švicarskoj je žiriška tehnika nabavila u Kemptalu imanje od 25 ha. U Madžarskoj ove visoke škole su smještene uz veleposjed.

Dosta naširoko je razložio povijest nabave, smještaja i postrojenja fakultetskog dobra Maksimir, nerazumijevanje i strahovitu maćuhinsku ljubav bivše države za dobro. Pokazao je svrhu dobra Jazbina i Šašinovac, koja također spadaju dobru Maksimir. Osvrnuo se na prigovore jednog agrarno-političkog stručnjaka, koji je tražio preseljenje dobra u dalju okolicu. Pokazao je sredstva izobrazbe slušača. Način kako dobro djeluje na slušače gospodarstva podijelio je u 3 skupine. 1. redoviti način zornog obučavanja na dobru jesu vježbe, koje obdržavaju pojedini zavodi pomoću nastavnog osoblja; 2. povre-

mena ili dvomjesečna praksa, koja se obavlja preko ljetnih praznika i 3. jednogodišnje pokusno vježbeništvo, koje omogućava potpuno upoznavanje rada, života i ustrojstvo ekonomije.

Na koncu predavanja su prikazani diapozitivi u boji, sve u vezi sa predavanjem. To su bile snimke u boji od asistenta dr. Ivana Šmakelja, koji ih je i tumačio.

REFORMA NASTAVE U SREDNJIJIM ŠKOLAMA. U kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji, koja je imala potpuno samostalno školstvo, kao i u drugim hrvatskim zemljama, učili su se prije kao glavni živi strani jezici u srednjoj školi njemački i talijanski. Isto tako je to bilo i u praktičnom životu: u našoj domovini ljudi su od stranih jezika najviše poznavali talijanski i njemački. To je sasvim prirodno, jer su nas s našim velikim susjedima i prijateljima s Njemačkom i Italijom, od uvijek vezale važne kulturne i gospodarske veze. A bilo je to od velike potrebe i za samu školsku mladež, jer se hrvatska mladež na višim naukama uz hrvatsku knjigu najviše služi njemačkom i talijanskom znanstvenom književnošću.

Međutim u bivšoj Jugoslaviji srbska je vlada vrlo ograničila učenje njemačkog jezika, a talijanski je u opće dokinula, te je propisala učenje francuskog jezika, kao glavnoga stranoga jezika, a kasnije je to pokušala i s engleskim jezikom. Ipak poznavanje tih jezika kod nas nema ni iz daleka ono značenje, koje ima učenje njemačkog i talijanskog.

Već u banovini Hrvatskoj uvidjelo se je, koliko je nezgodna takova jezična obuka, pa je prošireno učenje njemačkog jezika, a osim toga je uveden i talijanski u srednje škole. No sve je to bilo u ograničenoj mjeri, pa bi još za dugo ostalo staro stanje u jezičnoj obuci.

Poslije obnove Nezavisne Države Hrvatske više nije moglo tako ostati, nego je to pitanje trebalo konačno urediti prema kulturnim i životnim potrebama hrvatskog naroda, a i obzirom na naše velike saveznike. Stoga je ministarstvo nastave Nezavisne Države Hrvatske proširilo učenje njemačkog i talijanskog jezika, te odredilo da se još ove školske godine uvede obvezatna obuka u talijanskom i njemačkom jeziku u srednje škole od drugoga razreda dalje. Tako je već odmah sada hrvatskoj srednjoškolskoj mladeži omogućeno, da barem u najnužnijoj mjeri upozna te jezike, koji su joj toliko potrebni za valjano školovanje, a i kasnije u privatnom životu.

PETNAESTGODIŠNJICA SMRTI SVEUČ. PROF. DRA ISE KRŠNJAVAIA. Prije 15 godina preminuo je u 82. godini svoga radinog, stvaralačkog i borbenog života veliki kulturni radnik dr Iso Kršnjavi.

Rodio se 22. travnja 1845. u Našicama. Škole je polazio u Požegi, Zagrebu i Vinkovcima, gdje je položio ispit zrelosti g. 1863. U sedamnaestoj je godini ispjevao svoju prvu pjesmu, koju je donio »Glasonoša« 1862. Franjo Marković i Josip E. Tomić proricali su mu, da će biti velik pjesnik. U to vrijeme nastavlja Kršnjavi surađivati u »Glasonoši«, »Pozoru« i »Slavoncu«.

Poslije pada Bachova apsolutizma, opet je uveden hrvatski jezik na srednje škole, a nije bilo dosta hrvatskih profesora, pa Kršnjavi kao abiturijent dolazi na osječku gimnaziju za suplenta i predaje povijest, njemački jezik, filozofiju i stenografiju — 25 sati nedjeljno. Među njegovim učenicima osmoškalcima bilo je i starijih od njega. Inspicirao ga je Franjo Rački, i bio je s njim osobito zadovoljan. U

izvještaju je osječke gimnazije predložio sustav hrvatske stenografije, zašto ga je kasnije »Hrvatsko stenografsko društvo« izabralo počasnim članom. Od godine 1866. do 1869. študira na bečkom sveučilištu, a 1870. bio je promoviran na čast doktora filozofije.

Kad je već bio u jeku kulturnog i političkog djelovanja, osjetio je, da mu je potrebno i poznavanje prava, pa je od godine 1886. do 1891. svršio pravničke nauke u Beču i u Grazu i bio promoviran na doktora prava.

Ima on kvalifikacije za još jedan fakultet, a to je njegova teoretska i praktična sprema u likovnoj umjetnosti, za koju je osjećao veliku ljubav iz svojih gimnazijskih dana. Ni prije ni poslije njega ne imadomo većeg poznavaća u historiji umjetnosti, a k tome i snažna slikara.

Strossmayer nagovara Kršnjavija, da se primi profesure povijesti umjetnosti na zagrebačkom sveučilištu, na što on pristane, ako ga profesorski zbor filozofskog fakulteta pozove. Biskup je to postigao kod profesorskog zbora, a i obećao je, da će svoju galeriju slika poslati u Zagreb, ako je Kršnjavi prenese, uredi i s njom upravlja, te popularizira predavanjima. Imenovanje Kršnjavijevo profesorom otešlo se do 1878. iz novčanih razloga, pa kad se on obvezao, da će prvu godinu besplatno predavati, onda je i stiglo to imenovanje.

Kršnjavi je još kao sveučilištarac iznio prijedlog u Zagrebu, da se osnuje *Društvo za gajenje i promicanje umjetnosti i umjetnog obrta*. Na sastanku, na koji je sazvao najotmjenuju gospodu, izložio je cilj i potrebu spomenutog društva. Zaključeno je, da se osnuje »*Društvo umjetnosti*«. Za predsjednika je izabran grof Buratti, potpredsjednika Franjo Rački, tadanji predsjednik Akademije znanosti i umjetnosti, a tajnik je bio sam Kršnjavi. Kasnije je bio predsjednik. Uvijek je marljivo radio na dizanju ukusa publike priređivanjem izložba, dijeljenjem umjetničkih premija i t. d. Društvo je skupilo i lijepu glavnicu od 100.000.— kruna.

God. 1891. proputovao je Kršnjavi Dansku, Norvešku i Švedsku, da prouči tamošnje školstvo. Iste je godine bio imenovan predstojnikom kr. zemaljske vlade za bogoštovlje i nastavu.

Prva mu je briga bila, da namakne sredstva za podizanje školskih i znanstvenih zgrada i crkava, te za podupiranje znanosti i umjetnosti. Najprije je reorganizirao nakladu školskih knjiga, koja do onda nije nosila nikakve koristi.

Kad je tako osigurao sredstva, bacio se na rad i u 4 i pol godine sagradio je, usavršio i reformirao u hrvatskom školstvu i prosvjeti više, nego svi prije njega.

Sagradio je, pregradio ili dogradio 90 učevnih zavoda i preko 90 crkava. U Zagrebu je izgradio više palača za srednje škole, za stručnu školu, isposlovao je i započeo gradnju hrvatskog kazališta, novu gimnaziju na Sušaku, školsku zgradu u Gospiću i internat i t. d.

Književni je i novinarski rad Kršnjavijev također obilan i mnogostran. On spada među najbolje svjetske danteologe, a njegov je prijevod »*Božanstvene komedije*« izdala »Matica Hrvatska«, a u raskošnom izdanju i »*Tipografija*«, dok je njegov »*Pakao*« doživio i treće luksuzno izdanje.

Kršnjavi je bio prvi, koga je t. zv. »*Narodno vijeće*« 1918. godine umirovilo i to s mirovnom nižega stupnja.

U svojim je visokim godinama napisao i dva romana iz XIII. stoljeća iz velikog štovanja prema sv. Franji: »*Božji vitez*« i »*Božji sirotan*«.

SA STRANIH SVEUČILIŠTA

HRVATSKI SVEUČILIŠTARCI U BERLINU priredili su veoma uspješnu hrvatsku večer u prostorijama Humboldtova kluba. Brojni hrvatski sveučilištarci, koji se nalaze na naukama u Berlinu, priredili su u svim prostorijama Humboldtova kluba hrvatsku večer s bogatim rasporedom. Priredbi su prisustvovali Duglavinik i opunomoćeni ministar Nezavisne Države Hrvatske u Berlinu dr. Mile Budak, poslanik dr. Turina i druge ugledne njemačke i hrvatske ličnosti.

Goste je u ime priređivača pozdravio dr. Milan Blažeković, slušač visoke političke škole u Berlinu. On je u svojoj uvodnoj riječi u kratkim crtama prikazao borbu hrvatskog naroda za slobodu i samostalnost, te je istakao, kako teče redovni život hrvatskog naroda nakon osnivanja hrvatske države istaknuvši naročito prijateljsku suradnju hrvatskog i njemačkog naroda. Blagonaklonošću hrvatskih umjetnika bio je izveden odličan raspored s djelima hrvatskih skladatelja Papandopula i Gotovca, te ostalih domaćih i stranih umjetnika. Na glasoviru je nastupila kao solistica Branka Musulin, dok je hrvatske narodne i umjetničke pjesme pjevala Anka Jelačić uz glasovirsku pratnju Vrhovskog. Atašej za kulturna pitanja pri poslaništvu Nezavisne Države Hrvatske u Berlinu barun Alpi-Rauch pročitao je jedan svoj izvršno prevedeni odlomak iz Budakova »Ognjišta«, što je izazvalo opću pažnju prisutnih prijatelja hrvatske književnosti. Poslije toga je prisutnima pokazano nekoliko slika u bojama na platnu. Na slikama su prikazani naši ljudi i krajevi. Odličan dojam prikazivanja slika pojačan je nastupom pjevača, koji je pjevao nekoliko hrvatskih narodnih pjesama iz raznih krajeva domovine. Napokon je muški zbor hrvatskih sveučilištaraca pod sigurnim ravnanjem Vrhovskog otpjevao pjesme »Junak sam iz Like«, »Karamfile lane moje« i hrvatsku ustašku himnu. Po završetku rasporeda bila je priređena zakuska i slobodan razgovor u svim prostorijama Humboldtova kluba.

*

Humboldtclub je važna njemačka studentska ustanova, koja je okupila sve mnogobrojne inozemne studente u Berlinu. Skoro svakih 15 dana priređuje se tamo večer pojedinih narodnosti, kao talijansko, bugarsko, japansko i t. d. U nizu tih večeri priredili su, i to po prvi put, hrvatski studenti svoju večer, da se na taj način predstave svojim drugovima Nijemcima i inozemcima i prikažu im u najkрупnijim crtama naše narodne vrijednosti.

I. HRVATSKO AKADEMSKO DRUŠTVO »RUDER BOŠKOVIĆ« osnovano je u Münchenu. Hrvatski studenti koji se nalaze na naukama u Münchenu, osnovali su svoje društvo pod imenom I. Hrvatsko akademsko društvo »Ruder Bošković«. Ovdašnji hrvatski studenti odazvali su se pozivu pokretača društva, te ih se je na osnivačkoj skupštini okupio lijep broj, njih četrdesetak. Na osnivačkoj skupštini prihvaćena su društvena pravila i izabrana društvena uprava u koju su jednoglasno izabrani:

Predsjednik: Slavko Michl, stud. tehn.; podpredsjednik: Oršanić, dipl. pravnik; tajnik Emil Šagovac, stud. tehn.; blagajnik: baron Otenfels; nadzorni odbor: Pero Nikšić i Zorko vitez Vukelić.

S ove osnivačke skupštine uz opće odobravanje poslan je pozdrav Poglaviniku Nezavisne Države

Hrvatske dru. Anti Paveliću i Duglaviniku ministru dru. Mili Budaku.

Ova skupština, koja je protekla u svečanom raspoređenju zaključena je pjevanjem hrvatske državne i ustaške himne.

SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA U BRATISLAVI najveća je knjižnica u Slovačkoj. U godini 1940. knjižnica je imala 330.439 svezaka. Tokom prošle godine inventarizirano je 15.694 nova sveska, tako da je na kraju 1941. godine Sveučilišna knjižnica u Bratislavi brojila 346.133 sveska.

DJELO SLOVENSKOG UČENJAKA NA NJEMAČKOM JEZIKU. U kolovozu prošle godine izdala je naklada Friedrich Vieweg & Sohn u Braunschweigu knjigu profesora ljubljanskog sveučilišta dr. techn. Milana Vidmara: »Das Ende des Goldzeitalters. Die Menschheit im Umbruch«. Djelo je prerađeno i prošireno izdanje »Med Evropo in Ameriko«, objavljeno na slovenskom jeziku godine 1937., i u njemu pisac, poznati učenjak i šahista svjetskoga glasa, iznosi svoje svjetovne poglede.

SVEČANO JE OTVORENA Akademska godina Instituta za Talijansku kulturu u Valenciji u prisutnosti španjolskih i talijanskih vlasti i brojne javnosti. Profesor sveučilišta u Valenciji Ballester o održao je govor o temi: »Udio Talijana u španjolskoj ekspanziji«.

OSNOVANA »BEHRINGOVA NAGRADA«. Kad je pronađen serum protiv difterije i osnivač serumske terapije Emil von Behring umro 1917. u Marburgu na Lahnu, imao je za sobom izvanredno plodan rad kroz pune 22 godine kao profesor higijene na tamošnjem Philipps-sveučilištu i na zavodu za istraživanje i proizvodnju, uređenom u blizini tog grada, koji još i danas nosi njegovo ime.

Za uspomenu na tog izvanrednog njemačkog liječnika osnovalo je sada marburško sveučilište uz potporu Behringovih poduzeća novu »Emil von Behringovu nagradu«, koja se sastoji iz kolajne s likom tog istraživača i novčanog iznosa od 5.000 maraka. Rektor prof. dr. Th. Mayer najavio je tu navjeru prilikom velike akademske proslave u auli sveučilišta. Nagrada će se podjeljivati svake druge godine za naročite naučne uspjehe na medicinskom, veterinarskom i prirodnoznanstvenom području uz posebno uvaženje imunske biologije i pobijanja zaraza. Rektor je ujedno dao izražaja želji, da bi ta navjera pridonijela otvaranju novih putova na području zdravstva u Behringovom duhu, koji je bez obzira na prvotne nedaće i na neprijateljsko držanje svojih naučnih suvremenjaka čitav svoj život bio posvetio naučnom istraživanju u borbi protiv raznih bolesti.

GRADNJA NAJVEĆEG OBSERVATORIJA U EUROPI. U Italiji, na jednom brežuljku u okolici Asiaga, gradi se astronomski observatorij, koji će biti vođen i pod nadzorom sveučilišta u Padovi. Taj će observatorij biti iste veličine kao i onaj u Babelsbergu, kraj Berlina, koji je najveći u Europi. Otvorenje novog observatorija uslijedit će u mjesecu svibnju.

RAD SVEUČILIŠTA U PARIZU. Na sveučilištu u Parizu otvoreni su tečajevi za društvo i korporativna proučavanja suvremenih događaja. Ovim se tečajevima pripisuje stanovito političko značenje.

NEOBJAVLJENA POVIJEST LATERANSKOG UGOVORA. Rektor sveučilišta u Pisi profesor Biggini izdao je knjigu pod natpisom »Neobjavljena povijest Pomirenja«. Osobita važnost ovog djela je u činjenici što je Mussolini osobno sudjelovao u redakciji ovog važnog djela dajući njegovom piscu neobjavljene podatke o pregovorima koji su se vodili između sv. Stolice i Italije prije sklapanja Lateranskog ugovora.

VISOKA ŠKOLA ZA GRAFIČARE U LEIPZIGU. Ovog ljeta bit će u Leipzigu osnovana visoka škola za grafički obrt. Već je izrađen opsežan nastavni plan za ovu školu, pa će se među ostalim predavati svi stručni predmeti u vezi s grafičkim obrtom, tako kemigrafija, duboki tisak, obradba papira, fotografija, kemija, fizika, kartografija, i t. d. Polazak ove visoke škole trajat će četiri polugodišta. Preduvjet za postignuće diplome ove škole bit će samostalni rad, koji će biti kao diplomatska radnja na drugim visokim školama.

RUMUNJSKI PROFESOR PREDAJE NA BERLINSKOM SVEUČILIŠTU. Na poziv berlinskog sveučilišta održao je profesor filozofije prava na

sveučilištu u Bukureštu dr. Mircea Djurava predavanje o temi »Ideja pravednosti«.

TALIJANSKI SAVEZ MATEMATIČARA. Ne-danvo je ustanovljen Talijanski Savez Matematičara (Unione Matematica Italiana — U. M. I.), koji ima kao svrhu da slijedi, promiče, proširuje i povećava razvoj matematičkih nauka i njihovu primjenu.

Središte Saveza je u Bologni, kod sveučilišnog Instituta za matematiku.

Da bi slijedio svoje ciljeve, talijanski Matematički Savez: a) traži i drži među matematičarima, fizičarima, inženjerima i učenjacima te s naučnim ustanovama Italije i inozemstva, takove odnose koji će omogućiti i olakšati naučna istraživanja, proširiti poznavanje djela i nauka čiste matematike kao i primjenjene:

b) da olakša članovima djelatnost i upoznavanje djelatnosti drugih učenjaka i instituta u Italiji i u inozemstvu, najvažnije započete radove, naučne probleme i odgojne koji bivaju u Italiji i izvan nje postavljani, proučavani, debatirani;

c) priprema sastanke i narodne kongrese;

d) promiče i olakšava poslove, koji su korisni matematskim naukama, kao objavljivanje klasičnih djela, sažetost odnosa o sadašnjem stanju najvažnijih teorija, sabiranje bibliografskih vijesti, pravljenje tabela, grafikona i t. d.;

e) promiče, konačno, i izdavanje jednog saveznog izvješća.

HRVATSKI JEZIK*

32. UČENICI-CE. Nije hrvatski običaj stezanje kao: »Pozivaju se *učenici-ce* III. razreda da dođu...« To je srpski način skraćivanja i vrlo je običan (gotovo redovit) u srpskim novinama i drugim tiskanim stvarima, i gdje bi bilo dovoljno mjesto da se obje riječi potpuno ispišu. Tu možete naći i: *učitelji-ce*, što bi imalo značiti: učitelji i učiteljice (učitelji ili učiteljice, učitelji odnosno učiteljice). Hrvati se ne bi smjeli povoditi za tim običajem (iako se naoko radi o nevažnoj sitnici). Kome se baš jako žuri i tko nema dovoljno prostora za pisanje, neka bar ovako napiše: *učenici (-ce)*. U tisku uopće nije lijepo vidjeti skraćivanje, osim ustaljenih, općenito uobičajenih kratica. Stezanje kao *učenici (-ce)* može se u tisku dopustiti samo u prostorno ograničenim rubrikama kakve skrižaljke, ali ni tu: *učenici-ce*.

33. FRANKO MARKA. U novinama se češće javljaju nazivi »*franko marka*« (pa i »*franco marka*«) i »*porto marka*«. Po pravilima hrvatskoga pravopisa treba takve dvočlane izraze pisati kao polusloženice, u kojima se oba sastavna dijela vežu spojnicom (kratkim crticom) ovako: *franko-marka*, *porto-marka*, a to zato, što tu po dvije riječi iskazuju jedan pojam, svaka zadržava svoj naglasak, a samo se druga sklanja, dok prva ostaje nepromijenjena: *franko-marke*, *franko-markom*, *porto-maraka*, *porto-markama* i t. d.

* Pod ovim naslovom donosimo priopćenja Hrvatskog državnog ureda za jezik i manje članke s područja hrvatskog jezika, koje je taj ured pregledao i odobrio.

34. OTSJEK. Na nekim natpisnim pločama još se i danas može naći ova riječ napisana ovako s t: *otsjek*, na pr. *politički otsjek*. To je ostatak t. zv. Beličevog pravopisa, koji nam je bio nametnut god. 1929., a koji je za srpski jezik i danas obvezan. Srbi pišu *otsek*. Riječ je sama po sebi dobra, ali se po hrvatskom pravopisu mora pisati s d: *odsjek*.

35. KRIOMČAR. Na upit jednog ureda, hoće li se upotrebljavati oblik *krijumčar* ili *kriomčar*, odgovorio je Hrvatski državni ured za jezik:

Službeno će se upotrebljavati oblici: *kriomčar*, *kriomčariti*, *kriomčarenje*, *kriomčarski*, *kriomčarstvo* i t. d., a ne oblici: *krijumčar*, *krijumčariti* i slični, koji su se do sada češće upotrebljavali uz prije spomenute.

36. PUNICA I SVEKRVA. U upotrebi rodbinskog nazivlja kod nas se mnogo griješi. Roditelji ženidbenih drugova imaju u hrvatskom jeziku ove nazive: ženi je otac njezinog muža: *svekar*, a majka njezinog muža: *svekrva*; mužu je otac njegove žene: *tast*, a ženina majka: *punica*. U književnom jeziku Srbi smatraju *punicu* »hrvatskim provincijalizmom«; naprotiv Hrvati odbijaju *taštu* kao srbizam (v. Guberina-Krstić, Razlike str. 194.).

37. ŽIVODER ILI STRVODER. Kao naziv čovjeka, kojemu je zanimanje hvatati pse i uklanjati strvine, služi Hrvatima već oko sto godina riječ *živoder*. Ta je riječ složenica, u kojoj je prvi dio *živo-* shvaćen u značenju *životinja*. Budući da *živoder* doista na primjer bijesnoga psa ubije i kožu mu odere, ne može se reći, da imenica *živoder* nema smisla, ako kome možda i nije najljepša. Tu

su riječ od Hrvata i Srbi uzeli, ali su je kasnije, t. j. u novije vrijeme (prije dvadesetak godina), pokušali zamijeniti riječju *strvoder*, koja je službenim putem počela i među Hrvate prodirati. No kako riječ *strvoder* nije ništa ljepša nego *živoder*, zadržat ćemo i nadalje našu staru riječ *živoder*, koja je zabilježena već u Mažuranić-Užarevićevu riječniku godine 1842.

38. PRIJAVITELJ. HVATAČ. Na jedan upit o nazivima, koji će se upotrebljavati u području gospodarskog redarstva, odgovorio je Hrvatski državni ured za jezik:

1. Za bilo koju osobu, koja prijavljuje vlasti nedopuštene čine trgovanja, prijevoza i pronošnja robe i t. d. upotrebljavat će se naziv *prijavitelj* (*prijaviteljica*).

2. Službena osoba, kojoj je povjerena dužnost hvatanja osoba, koje se ogrješuju o ustanove robnog prometa, zvat će se *hvatač*.

39. NOVA GODINA. Kako treba pisati: nova godina, Nova godina ili Nova Godina? — Ako se misli nova godina (na pr. 1942.) za razliku od stare godine (u ovom slučaju 1941.), t. j. ako se uzima riječ godina u pravom značenju, pišu se obje riječi malim slovom: *nova godina*. Ali ako se ne misli godina (vremensko razdoblje od 365 dana), nego samo njezin prvi dan, t. j. 1. siječnja (blagdan), onda se pišu obje riječi velikim slovima: *Nova Godina*, jer je u tom slučaju taj izraz postao vlastito ime, u kome druga riječ (godina) nema pravo svoje značenje, pa se i ona piše velikim slovom (kao na pr. riječ »gora« u imenu sela Gučja Gora). Prema tome opravdano je i pisanje: To je bilo na *Staru Godinu*, t. j. na Silvestrovo (31. prosinca). Ali: želim, da nam *nova godina* bude bolja od *stare*.

40. PREDUZIMANJE. »... da u novoj godini 1942. mjesto pojedinačnog revolucionarnog rada i vlastitog *preduzimanja* organizira...« Mjesto srpske riječi *preduzimanje* trebalo je hrvatski reći: *poduzimanje*. Tako nije hrvatski ni *preduzeće*, nego *poduzeće*, nije *preduzimač* nego *poduzetnik*, nije *preduzumljiv* nego *poduzetan* i sl. (v. Guberina-Krstić, *Razlike*, str. 166.).

41. SLUŽBENICI GRAĐANSKOG REDA. Na upit, kako bi se zamijenila riječ *red* u izrazu »državni službenici građanskog reda«, kako su se poslije 1918. nazivali »civilni« službenici za razliku od vojničkih osoba, izjavio je Ured za jezik svoje mišljenje, da bi u tom slučaju najbolje odgovarala riječ *stalež*, pa bi se u duhu hrvatskog jezika moglo govoriti o državnim službenicima građanskog *staleža*.

42. SUMAR — SVOTNIK. U pitanju, koja bi zamjena za riječ *sumar* bila bolja: *zbrojnik* ili *svotnik*, odlučio se Ured za jezik za riječ *svotnik*. Izraz *svotnik*, izveden od riječi *svota* (= iznos, suma, Summe), određen je službeno za pojam »Summarium« (Uebersicht, Auszug) već u »Juristisch-politische Terminologie« (1853.). Bio je u Hrvatskoj u upotrebi prije 1918. i sada se u našim uredima sve češće javlja. Nema potrebe, da se uz tu već dosta staru riječ traže ili kuju nove kao *zbrojnik*, *zbirnik*, *zbirni arak* i sl.

43. SMIJENJEN. Čitamo, da je »Stafford Cripps tražio, da bude *smijenjen*«. Glagol *smije-*

ni i od njega izveden pridjev *smijenjen* pripadaju srpskom književnom jeziku (Guberina-Krstić: *Razlike*, str. 185.). Tu uz riječ *smeniti* stoje hrvatski prijevodi: *svrgnuti*, *izmijeniti*. Tome se još može dodati hrvatska riječ *opozvati*, koja će najbolje odgovarati u navedenoj rečenici, kao i u svim slučajevima, gdje nam se riječ *svrgnuti* čini preoštira.

O HRVATSKOM JEZIKU U NOVINSKIM ČLANCIMA. Prema zakonskoj odredbi od 28. IV. 1941. Hrvatski državni ured za jezik rješava sva jezična pitanja na području Nezavisne Države Hrvatske i jedino taj ured stvara pravovaljane jezične propise i upute. Stoga svaki članak, koji u obliku propisa i uputa određuje koje jezično pravilo ili zabranjuje koju jezičnu (na pr. riječniku) naviku, mora se i prije tiskanja, poslati na pregled i odobrenje ovom uredu.

Bez odobrenja ovog ureda mogu se objavljivati samo oni članci, koji o nekom jezičnom pitanju znanstveno raspravljaju, ne stvarajući pri tome nikakve propise ili zabrane.

Ponavljajući gornji izvadak iz obavijesti od 2. VII. 1941., Ured za jezik nema namjere sputavati rad pojedinaca na čišćenju hrvatskog jezika; na protiv takva je suradnja poželjna. Samo je potrebno, da pisac ili uredništvo dotični članak prije tiska predloži Uredu za jezik na uvid.

MIROVNO DOBA ILI MIRNO DOBA? U posljednje se vrijeme pojavilo pitanje, je li bolje govoriti *mirovno* ili *mirno* doba za vrijeme, kada narodi žive u miru, kada nije rat.

Neki su jezikoslovci izrazili mišljenje, da u hrvatskom jeziku uopće nema riječi *mirovan*, nego da se taj pridjev pojavio tek za svjetskoga rata u sklopu s imenicom *pregovor*, ali samo u množini, pa i to kao izraz *mirovni pregovori*, mjesto čega bi, vele ti jezikoslovci, trebalo reći: *pregovori o miru*. Nadalje su ti jezikoslovci iznijeli, da u narodu postoji riječ *mirovna*, koja se upotrebljava samo u imeničnom značenju: *hajde da popijemo mirovnu* (t. j. pomirnicu). U istom se značenju govore oni dalje, upotrebljava i izraz: *dođe mu na mirovno; oni tamo piju mirovno*.

Proučavanjem nekih naših rječnika dolazi se do ovih zaključaka:

Prema Akademskom rječniku postoji pridjev *mirovan* u hrvatskom jeziku već odavno, kako to (među ostalim) svjedoči ovaj primjer iz XVI. st.: »Da će za prijeto imati vse, ča bi se med njimi *mirovnim* i dobrovoljnim zakonom včinilo«. Taj su pridjev zabilježili i stari hrvatski rječnici kao Belostenčev (*mirovan, miran*). Jambrešičev (*miroven, pacificus* — adv. *mirovno*, quiete u latinskom dijelu) i Stuličev (*mirovan, mirotvoran*, — adv. *mirovno, mirno*, s naznakom, da je iz kajkavskog pisca Muliha).

Mažuranićev Pravno-povjesni rječnik donosi za pridjev *mirovan* još dvije potvrde iz kajkavskog pisca Ivana Pergošića: *Mirovno* gospoctvo imieninja: *pacifice in dominio juriium possessionariium esse; mirovni* stal, quietus status.

U rječniku Bogoslava Šuleka dolazi pridjev *mirovan* u izrazu *mirovna zemlja* za njem. *Friedensland*, *mirovna plaća* za njem. *Friedenslöhnung*, a u rječniku Ivana Filipovića nalazi se isti pridjev u značenju njem. *friedfertig, friedlich*. Pridjev *mirovan* ima i Parčićev rječnik s talijanskim značenjem *pacifico, pacato*.

Ne stoji dakle tvrdnja, da se pridjev *mirovan* pojavio u hrvatskom jeziku tek poslije svjetskoga rata, i to samo u sklopu s imenicom pregovor.

Šamšalovićev Njemačko-hrvatski rječnik ima pridjev *mirovan* u značenju Friedensrichter — *mirovni sudac Friedensverhandlungen* — *mirovni pregovori, Friedensvertrag* — *mirovni ugovor*.

Izraz *mirno doba* kao oznaka za vrijeme, kada nije rat dolazi u Šulekovu rječniku, koji uz njemačko Friedenszeit znači uz mir, za mira, u *mirno doba*.

Hrvatska jezična praksa nikako ne podnosi izraz *mirovno doba* u značenju protivnom od *ratno doba*, nego za ovakvo vrijeme upotrebljavaju svi književnici stalno izraz *mirno doba* (i za vrijeme mira). Tome izrazu odgovara i tumačenje pridjeva *miran*, kako ga donosi Akademski rječnik:

a) miran je onaj koji pripada miru, koji je znak ili plod mira (t. j. stanja bez neprijateljstva i neprijateljskih čina, bez svađe i zadjevica);

b) miran je onaj koji je bez boja i rata, bez svađe i zadjevica, koji je prijatelj i ljubitelj mira.

Za izraz *mirno doba* prema *ratno doba* ima i lijep primjer iz djela Bartola Kašića, jednoga od najboljih starih hrvatskih gramatičara (1575.—1650.): U *vrieme mirno i ratno*... dilila je milosti.

Osim svega toga današnja hrvatska jezična praksa smatra, da pridjev *mirovan* znači zapravo mirotvoran, t. j. onaj, koji *pravi, stvara, čini* mir, isp. na pr. *mirovni sudac* (pomirbeni) *mirovna konferencija, mirovni pregovori, mirovni ugovori* i sl. Pridjev *miran* naprotiv ima značenje, koje smo naveli u tumačenju Akademskog rječnika.

Nema dakle nikakva razloga, da se mjesto izraza *mirno doba* uvede izraz *mirovno doba*.

A. B. K.

PUNICA I SVEKRVA. Pitanje rodbinskog nazivlja u hrvatskom jeziku obrađivano je dosta puta, a u posljednje je vrijeme Esihov Hrvatski pravopisni rječnik pokušao dati sustavni pregled svih rodbinskih naziva. Ipak često čujemo i čitamo, da se *ujak* zamjenjuje sa *stricem, ujna* s *tetkom, sinovac* s *nećakom* i t. d., da o izrazima kao *bratučed, zaova, stričević, jetrva, djever* i sl. i ne govorimo. Ovih je dana jedan ugledni pokrajinski list, govoreći o svadbenim običajima na otoku Borneu, donio i ovo: »Na to je mladić pošao i treći puta u lov, i u očajanju ubio svoju buduću *svekrvu*, koja je na polju plijevala travu, te je njezinu krvavu glavu donio djevojci. On nije znao, da je ubijena žena njegova buduća *svekrva*, a djevojka nije zbog iznakaženih crta lica mogla prepoznati, da je to glava njezine majke.« Kako taj list veoma pazi na jezik, te možemo reći, da se u njemu, što se tiče dnevne štampe, nalazi najmanje pogješaka, začudilo nas je, da se u njemu našla ovako teška omaška. *Svekrva* je muževa majka svojoj *snasi*, t. j. sinovoj ženi (ženin otac je *svekar*), dok muž ženinu majku zove *punicom* (ženin je otac *tast*, a negdje kažu i *starac*). Prema tome je u navedenim rečenicama na oba mjesta mjesto *svekrva* trebalo reći *punica*, na što upućuje, ako ništa drugo, a ono svakako mjesto, koje govori, da »djevojka nije zbog iznakaženih crta lica mogla prepoznati, da je to glava njezine majke«. U logičku pogrešku, može li *ubijena žena* biti *buduća punica*, zasada ne ćemo ulaziti.

A. B. K.

KRIOMČAR ILI KRIJUMČAR. Riječi »kriomčar«, kriomčariti, kriomčarenje, kriomčarski« nalaze se u takvu obliku uz riječi Schleichhändler, den Schleichhandel treiben. Schleichhandel i Schleich(waare) u djelu »Juridisch-politische Terminologie« izdanom u Beču 1853. Oblike »krijumčar, krijumčariti, krijumčarenje« bilježi Akademski rječnik iz Vukova (vidi III. izd., Beograd 1898.) uz nagadanje, nije li Vuk te riječi u primorju, gdje ih je — kako sam bilježi — našao, krivo čuo. Treba spomenuti, da Vuk u svom rječniku podcrtano ističe participijalni oblik *krijući* (»trg kakav pronositi *krijući* bez carine«), zacijlo želeći primaknuti spomenute riječi tome obliku. Drugi su pisci tu riječ približavali prilogu »*kriomice*, što ističe i Akademski rječnik. Maretić u svom »Jezičnom savjetniku« spominje oblike »krijomčar — krijomčariti« i »krijumčar — krijumčariti« uz napomenu »ne može se osjećati, koje je bolje«.

Šulek u svom »Njemačko-hrvatskom rječniku« ima uz Schleichhändler »kriomčar, kriomčar«, uz Schleichhandel »kriomčarenje, krijumčarenje«, uz schmuggeln »kriomčariti, krijumčariti, kriomčiti«, a uz Schleichgut i Schleichwaare danas neupotrebljavaju riječ »kriomština«. U svojoj »Terminologiji«, koja je izašla poslije Njemačko-hrvatskog rječnika, Šulek ima samo oblike »kriomčar, kriomčarstvo, kriomčariti« i sl. Iz toga se vidi, da Šulek najprije daje prvo mjesto oblicima, koji počinju s »kriom-«, a da se poslije sasvim za te oblike odlučio.

Filipović ima u prvom (njem.-hrv.) dijelu svoga rječnika (1870.) samo riječi kao kriomčar, kriomčarenje, krijumčarski, kriomčariti i sl. U drugom dijelu, složenom iz vrlo različitih izvora, prema 9 oblika, koji počinju s »kriom-« Filipović ima samo još 2 varijante s »krijum-« (krijumčariti i krijumčarenje). Ta su dva oblika sigurno prepisana iz Vukova rječnika.

Izabravši oblike »*kriomčar, kriomčariti*« i t. d. Hrvatski državni ured za jezik nastojao je za službenu upotrebu odsjeći ono, što Maretić u svom Jezičnom savjetniku nije odsjekao. Pritom je Ured odobrio naviku, koja je u današnjem hrvatskom pisanju vrlo raširena, i ako nije jedinstvena. Noviji srpski rječnici kao Popovićev njem.-srp. 1886., Grčićev njem.-srp. 1905. Kangrgin njem.-srp. 1924. i Medićev franc.-srp. 1930. imaju (prema Vuku) isključivo oblike »*krijumčar krijumčariti*« i t. d. Pisanje bez *j* (kriomčar, a ne krijomčar) naslanja se na danas općenito prihvaćeno pisanje priloga »*kriomice*«, koji se prilog javlja još u Kačićevoj »Korabljici«. K. K.

ZAŠTO »PRIJAVITELJ«. Za čovjeka, koji vlastima prijavljuje nedopuštene čine (a da pritom sâm nije tužitelj), postoji veći broj riječi, od kojih su neke zabilježene u našim rječnicima. Uz danas vrlo raširenu riječ *doušnik*, koju ne bilježi Akademski rječnik, nalazimo kod Šuleka (u njem.-hrv. rječniku) *dokazač, potkazač* (uz Hinterbringer), *pokazalac* i *odajnik* (uz Angeber), *prijavilac* i *javiljač* (uz Anmelder).

Uz riječi *prijaviljač* i *prijavitelj* Akademski rječnik bilježi, da ih ima samo Popović. Ta tvrdnja ARj nije stvarno točna, jer obje riječi ima Filipović (kojega ARj nije iskoristio) u svom njemačko-hrvatskom rječniku tiskanom god. 1869., str. 64.), dok je prvo izdanje Popovićevega rječnika tiskano 10 godina kasnije t. j. 1879., a ARj u svo-

jim vrelima navodi čak III. izdanje od 1895. Ne samo to. Riječ *prijavitelj*, za koju ARJ tvrdi, da se nalazi samo u Popoviću, nalazi se zajedno s riječju *prijavilac*, koju ARJ pripisuje Šuleku, već 1853. u »Juridisch-politische Terminologie«. *Prijavilac* se tu nalazi uz riječ Anmelder latinicom, dok se obje riječi — *prijavilac* i *prijavitelj* — nalaze uz istu nejmačku riječ ćirilicom.

Netočnost ARJ vrijedno je ovdje primijetiti, jer taj riječnik broji »Juridisch-politische Terminologie« među svoje izvore. Tako od triju riječi, koje ARJ pripisuje Popoviću (prijavljivač, prijavitelj i potkazivač) rječničko prvenstvo Popović ima samo u riječi *potkazivač* (vrlo sličnoj riječi *potkazač*, koju imaju Šulek i Filipović). Treba napomenuti, da glagol *potkazivati*, od kojega je ta riječ načinjena, a tako i srodne mu *potkazati* i *potkazivanje* dolaze samo u Vukovu riječniku bez ikakve oznake, odakle su uzete. ARJ od tih riječi nalazi književnu potvrdu samo za *potkazivati*, i to kod M. Đ. Milićevića u djelu »Pomenik znamenitih ljudi u srpskom narodu novijega doba«, tiskanoj u Beogradu godine 1888.(1)

Kad se pojavilo pitanje, kako će se službeno nazvati osoba, koja vlastima otkriva kriomčare i kriomčarska djela trebalo je naći riječ, koja nije pogrdna značenja, jer prijavljivanje kriomčarskih djela nije nipošto samo po sebi djelo pohlepe za novcem ili ulaganja vlastima, nego može izvirati

iz svijesti o građanskim dužnostima i poštovanja zakona. Radi svog izričito pogrdnog značenja otpadaju riječi kao *doušnik* i *prokazivač*, pa i riječ *potkazivač*, koja je iz Vukova riječnika donekle i k nama prodrila, ali povezana s pojmovima kao »potkopati, potkupiti, podvaliti, podmititi« ima — bar za nas Hrvate — izričito pogrdno značenje. Nadalje je trebalo naći riječ načinjenu prema glagolu, koji danas nosi u sebi temeljno značenje radnje one osobe, kojoj tražimo ime. U hrvatskoj književnoj prošlosti mnogo se pisalo u onom značenju, koje nam ovdje treba, glagol *očitovati* (Divković, Kačić i dr.). Ali danas se taj glagol u književnoj upotrebi po smislu više pomakao prema drugim smislenim područjima (na pr. »manifestirati«), a ono značenje, koje nas ovdje zanima, zauzima sve više glagol *prijaviti* (»redarstvena prijava«, »prijaviti vlastima« itd.). Izabравši od triju oblika, koje imamo od toga glagola (prijavljivač, prijavilac, prijavitelj), oblik *prijavitelj*, Hrvatski državni ured za jezik gledao je na razloge pravilne građe, blagozvučja i jednostavnosti. Dok riječ *prijavljivač* nije najsretnije građena (bolje bi bilo *prijavljivati* prema prijavljivati, ali to je predugo i nije osobito blagozvučno), a *prijavilac* unosi onaj nesretni problem mijenjanja l u o, riječ je *prijavitelj* pravilno građena analogno riječima otkupitelj, upravitelj i sl. i nema ni pravopisnih ni gramatičkih poteškoća. K. K.

ZAKONODAVSTVO NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE*

Na temelju § 5. zakonske odredbe o osnutku Hrvatskog izdavaččkog (bibliografskog) zavoda od 9. kolovoza 1941. broj: CCXXVIII-1000 Z. p. 1941. izdajem

Propisnik
o ustrojstvu i poslovanju Hrvatskog izdavaččkog (bibliografskog) zavoda.

§ 1. Hrvatski izdavački (bibliografski) zavod pokreće, organizira, uređuje i razpačava tiskana djela u smislu § 2. zakonske odredbe o osnutku Hrvatskog izdavaččkog (bibliografskog) zavoda, a poimence uređuje i izdaje:

- a) Hrvatsku enciklopediju;
- b) Enciklopediju za mladež;
- c) Hrvatsku bibliografiju;
- d) Rječnik hrvatskog književnog jezika;
- e) »Hrvatska u rieči i slici«;
- f) »Tekstovi i pregledi«;
- g) knjige o Hrvatima i Hrvatskoj na stranim jezicima, te djela hrvatskih pisaca, prevedena na strane jezike;

h) »Hrvatska misao i rieč kroz stoljeća«;

g) cjelokupna djela hrvatskih političkih pisaca i esejista;

j) slikovnice i albume, koji imaju za svrhu upoznavanje hrvatske zemlje i hrvatske prosvjete;

k) knjige, rasprave i časopise po naručbi ministarstva i drugih državnih ustanova, uz odobrenje ministra nastave.

§ 2. Na čelu zavoda stoji upravitelj, kojega imenuje ministar nastave. Upravitelj predstavlja zavod

pred vlastima i javnošću, te je odgovoran za duh izdanja i gospodarski rad i napredak zavoda.

Upravitelj zavoda može biti i književni tajnik zavoda i glavni urednik kojeg većeg izdanja zavoda.

§ 3. Književne poslove zavoda vodi književni tajnik zavoda, kojega imenuje upravitelj zavoda uz odobrenje ministra nastave.

Dužnosti su književnog tajnika:

a) brinuti se za organizaciju i redovito izvršenje književnih poslova zavoda;

b) stajati u trajnom osobnom dodiru s urednicima i suradnicima djela zavoda;

c) brinuti se, da svi naručeni rukopisi budu na vrijeme predani, pregledani, konačno obrađeni i u tisak odaslani tako, da svako djelo u predviđenom roku iziđe iz tiska;

d) redovito obavješćivati upravitelja zavoda o stanju poslova svoga djelokruga, te iznositi upravitelju predloge za daljnji izdavački rad zavoda;

e) surađivati s onim javnim ili posebnim ustanovama, koje svojim radom mogu olakšati polučenje svrhe zavoda;

f) predlagati upravitelju glavne urednike i urednike pojedinih djela.

§ 4. Gospodarsko poslovanje zavoda vodi gospodarski tajnik, kojega imenuje upravitelj zavoda uz odobrenje ministra nastave.

§ 5. Ministar nastave imenuje nadzorni odbor od tri osobe, koji vrši nadzor nad gospodarskim poslovanjem zavoda, te o svome nalazu izvještava ministarstvo nastave najmanje jednom godišnje.

§ 6. Knjige hrvatskog izdavaččkog (bibliografskog) zavoda moraju se voditi u smislu trgovačkog zakona po sustavu dvojnog knjigovodstva i zaključivati koncem svake kalendarske godine. Godišnji našastar i bilanca sastavljaju se tako, da se našastar i nekretnine, u koliko ih zavod posjeduje, unose u

* Pod ovim natpisom objavljujemo zakonske odredbe i naredbe važne po hrvatsku znanost i hrvatsku kulturu, i to redom kako su objavljene u »Narodnim Novinama«.

bilančnoj vrijednosti, koja se dobije redovitim godišnjim otpisivanjem od nabavne vrijednosti, u koliko se radi o predmetima koji se troše. Slikovni i fotografski predmeti, u koliko su već upotrijebljeni u kojem izdanju, računaju se uz polovinu nabavne cijene. Sirovine i materijal unose se po nabavnoj cijeni, a knjige, tiskanice i ostali izrađeni predmeti po njihovoj proizvodnoj cijeni, u koju se računaju i izdatci za nabavu i izdatci za izradbu (plaće, nagrade itd.).

§ 7. Hrvatski izdavački (bibliografski) zavod posluje kao trgovačko društvo služeći se uobičajenim načinom poslovanja, što posebno vrijedi za reklamu, način prodaje, zastupstva i t. d.

§ 8. O stvarnim i osobnim izdalcima Hrvatskog izdavačkog (bibliografskog) zavoda donosi odluku upravitelj. Za nabavu potrebnih sirovina ili nabavu drugog materijala i potrebitina upravitelj donosi odluku do svote izpod 250.000 Kuna, a za svaki veći izdatak donosi odluku ministarstvo nastave.

§ 9. Namještenici Hrvatskog izdavačkog (bibliografskog) zavoda su ili

- 1) državni službenici, dodijeljeni na rad zavodu;
- 2) službenici, koje imenuje i plaća zavod.

Državne službenike dodjeljuje ministarstvo nastave.

§ 10. Upravitelj, književni i gospodarski tajnik podnose svoj podpis trgovačkom sudu, te su ovlaštteni podpisivati Hrvatski izdavački (bibliografski) zavod. Osim njih mogu podpisivati zavod osobe, koje na to ovlasti upravitelj.

§ 11. Upravitelj donosi, mjenja i dopunjuje poslovni red o unutrašnjoj poslovanju i organizacije rada Hrvatskog izdavačkog (bibliografskog) zavoda, kada ga potvrdi ministarstvo nastave.

§ 12. Ovaj propisnik stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.

Zagreb, dne 29. rujna 1941.

Doglavnik — ministar nastave:

Dr. Mile Budak v. r.

Zakonska odredba o izdavanju prijevoda iz tuđih književnosti.

§ 1. Pravo na izdavanje hrvatskih prijevoda djela lijepe književnosti i poučnoga štiva, napisanih na kojem tuđem jeziku, pripada na području Nezavisne Države Hrvatske isključivo Matici Hrvatskoj u Zagrebu. Propisi ove zakonske odredbe ne odnose se na prevođenje strogo znanstvenih djela.

§ 2. Matica Hrvatska može to svoje pravo za neko djelo o određenoj nakladi prepustiti i drugim pravnim i fizičkim osobama, ako to odobri ministarstvo nastave.

§ 3. Matica Hrvatska dužna je obavijestiti ministarstvo nastave o svakom prevođenom djelu, koje kani izdati.

§ 4. Kraća djela iz područja lijepe književnosti i poučnog štiva tuđih književnosti, kao što su novele, eseji, pjesme i t. d., koja se prevode za novine i časopise, izuzeta su od ove zakonske odredbe.

§ 5. Ovom se zakonskom odredbom ne dira u prava pisaca, osnovana na međunarodnim ugovorima.

§ 6. Tko protivno ovoj zakonskoj odrebi izda bez odobrenja Matice Hrvatske neko djelo tuđe književnosti, kaznit će se zapljenom naklade bez odštete. Postupak u smislu ovog paragrafa provodit će upravne oblasti prve molbe.

§ 7. U priepornim slučajevima, u kojima bi se porodila sumnja, da li je neko djelo strogo znanstveno ili nije, odlučuje ministarstvo nastave.

§ 8. Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama. (U Zagrebu, 13. listopada 1941.)

Zakonska odredba o zaštiti domaćeg glazbenog stvaranja.

§ 1. Na javnim koncertima imade najmanje četvrtina (25%) rasporeda biti izpunjena glasbenim djelima hrvatskih skladatelja.

§ 2. Sve ostale stalne ili privremene glasbene izvedbe koje su pristupačne javnosti, imadu izpunjavati najmanje 50% glasbenog rasporeda dijelima hrvatskih skladatelja. To isto vrijedi za krugovalne postaje Nezavisne Države Hrvatske.

§ 3. Iznimno od propisa §§ 1. i 2. mogu se prirediti koncerti jedinstvenog stilskog značaja ili takvi, koji su posvećeni jednoj stranoj ličnosti. Svaka ustanova, koja priredi takav stilski koncert, dužna je u istom koncertnom godištu dati isto takav prikaz našeg stvaralačkog nastojanja ili prirediti koncert skladbi kojega hrvatskog skladatelja.

§ 4. Ministarstvo nastave može pojedine strane glasbene ustanove i umjetnike osloboditi od propisa §§ 1. i 2. ove zakonske odredbe.

§ 5. Prekršitelji propisa ove zakonske odredbe kaznit će se globom od 500—10.000 Kuna u korist Državne blagajne, a u slučaju neutjerivosti zatvorom od 10 dana. Kazne izriču mjestne redarstvene oblasti.

§ 6. Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama, a provedba se povjerava ministru nastave. (Zagreb, 23. listopada 1941.)

Zakonska odredba o tumačenju članka 8. zakonske odredbe od 14. kolovoza 1941. broj CCXLIX-1083-Z. p. 1941. o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu.

§ 1. Propisi članka 8. zakonske odredbe od 14. kolovoza 1941. broj CCXLIX-1083-Z. p. - 1941. o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu ima se razumjeti ovako:

»Ministarstvo nastave imenovat će naredbom povjerenstvo, kome je zadaća: 1) uklanjati rieči, koje ne odgovaraju duhu hrvatskog jezika i rieči tuđice, te ovakve rieči nadomještati domaćim; 2) izraditi i predložiti ministarstvu nastave pravila za korienski pravopis. Kada povjerenstvo svrši svoju zadaću, ministarstvo nastave će odrediti i njegov prestanak.

Kazne za zaštitu čistoće jezika i pravopisa propisat će naredbom ministarstvo nastave.

U Zagrebu, dne 4. studenog 1941.

Poglavnik
Nezavisne Države Hrvatske
Dr. Ante Pavelić, v. r.

»ALMA MATER CROATICA«, glasnik Hrvatskog sveučilišnog društva u Zagrebu, izlazi mjesečno. — Glavni i odgovorni urednik: Hinko Wolf, Zagreb, Nova Ves 77, brzoglas 71-64. — Vlasnik i izdavač je Hrvatsko sveučilišno društvo u Zagrebu. — Rukopisi i dopisi za uredništvo šalju se na adresu glavnog urednika, a dopisi za upravu na adresu uprave: Zagreb, Sveučilišni trg 14, prizemno lijevo, brzoglas 89-82. — Štampa se u Zagrebu u Narodnoj tiskari, Kaptol br. 27, brzoglas 41-61. — Godišnja predplata Kn 120.—, pojedini broj stoji Kn 15.—. Ček Pošt. Štedionice broj 31.093.

ALMA MATER CROATICA

GLASNIK HRVATSKOG SVEUČILIŠNOG DRUŠTVA

GODIŠTE V.

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK :

H I N K O W O L F

Z A G R E B 1 9 4 2.

N A R O D N A T I S K A R A Z A G R E B, K A P T O L B R O J 27

SADRŽAJ

CLANCI I RASPRAVE:

Strana

Bach Ivan: Gotički oltar iz Remetinca	251
Bazala Vladimir: Hrvatsko sveučilišno društvo	346
Dr. Johann Georg Faust i Theophrastus Bombastus von Hohenheim, zvan Paracelsus, u zbilji i priči	214
Bayer Vladimir: Uređenje pravnog i političkog naukovanja u Italiji	333
Budak Mile: Prošlost i budućnost hrvatskog sveučilišta	1
Bulić Frane: O metodama i ciljevima arheologije	133
Cipra Franjo: Barbarizmi u hrvatskom jeziku nekad i danas	53
Cota Frane: Monsignor Bulić i fra Lujo Marun	141
Dabinović Antun: Od koga je god. 1000. Venecija imala mandat za osvajanje dalmatinskih gradova? 58 i 99	79
Fisković Cvito: Krstionica iz VIII. stoljeća u Kotoru	189
Guberina Petar: Jezik i njegovo očitovanje	245
Horvat Ivo: Hrvatska biljnogeografska skupina u zagrebačkom sveučilišnom botaničkom vrtu	180
Horvat Marijan: Rimsko pravo u današnjem svijetu	47
Horvat Rudolf: Kvaternikova buna u Rakovici	45
Ivšić Stjepan: Govor na svečanoj promociji	273
Ivšić Stjepan: Naš izgovor kroz rime	221
Kavran Božo: Hrvatsko sveučilište u doba diktature	94
Körbler Juraj: Borba protiv bolesti raka u Hrvatskoj	296
Krstić Kruno: Pitanje srbizama	241
Lerković Mladen: Od ustaškog sveučilišta do ustaške Hrvatske	
Lovrić Edo: O nazivu istočne crkve u području Kraljevine Hrvatske i Slavonije do konca svjetskog rata	92
Majtin Zlatko: Novi putevi njemačke znanosti privatnog prava	339
Matijević Mirko: Poglavnikov naraštaj	28
Mihanović Klement: O teoretskoj i znanstvenoj sociologiji	286
Miloslavić Eduard: Osnivanje medicinskog fakulteta u Sarajevu	89
M. T.: Hrvatski sveučilištarci za integritet naših zemalja	254
Neidhardt Nikola: Prilog pitanju odvajanja nekih fakulteta iz sklopa hrvatskog sveučilišta	18
Neidhardt Nikola: Iz statistike jedne knjige	110
Neidhardt Nikola: Finsko sveučilište kolijevka finskog nacionalizma	256
Pehare Karlo: Biskup svetog kamenja	138
Petz Vlado: Smisao i zadatak škole	149
Ratković Stjepan: Uloga visoke pedagoške škole u našem školskom sustavu	15
Sladović Eugen: Ekonomsko-komercijalna visoka škola	3
Smerdel Ton: O humanizmu	291
Šeper Mirko: Prilog upoznavanju prehistorijskog čaranja	145
Špišić Božidar: Hrvatska ortopedija	177
Štedimlija S. M.: Hrvati i hrvatsko ime u Carigradu	196
Uvanović Danijel: Današnji pogledi na strukturu svemira	200
Wolf Hinko: Hrvatske sveučilišne zastave	301
* * * Od kada postoji Hrvatsko sveučilište?	342
Veličina i vrijednost djela hrvatske sveučilišne mladeži	73
Novo školsko godište hrvatskog sveučilišta	117
Prva godišnjica	165
Iz borbe hrvatskog sveučilišta	300

KNJIŽEVNOST:

Hrvatska bibliografija (Mladen Bošnjak)	30
Dr. Vilim Bačić: Dubrovački brodovi u doba procvata dubrovačkog pomorstva u 16. vijeku (T. M.)	30
Karl Wetzel: Grundriss der allgemeinen Botanik (Boris Vrtar)	75
Pismo paroha Jovana Čokrljana Ljudevitu Gaju (M. B.)	76

Dr. Ante Pavelić: Strahote zabluda (Dr. Franjo Nevistić)	118
Dr. Stjepan Zimmermann: Filozofija života (Dr. Ton Smerdel)	167
E. S. Bogardus: Uvod u praktičnu sociologiju (Z. G.)	223
Dr. Antun Barac: Književnost i narod (Zlatko Milković)	259
Članak hrvatskog učenjaka dra P. Guberine u talijanskoj jezičnoj smotri (Prof. M. Veršić)	259
Zakoni, naredbe i odredbe	260
Sveuč. prof. dr. Albert Ogrizek: »Uzgoj goveda« II. dio (dr. G. Kodinec)	260
Hrvatsko kolo za god. 1941. (dr. Zlatko Gašparović)	316
Fran Galović: Pripovijesti	317
Dvije nove knjige Vladimira Nazora	317
Poljodjelska znanstvena smotra (dr. Ivan Šmalcelj)	360

MISLI O NASTAVI:

Vinko Nikolić: Pitanje stručnog školstva u našoj državi	32
Marko Veršić: Zadaća profesora Hrvata	78
Mate Orišković: Zadaća i dužnosti hrvatskog učitelja	169
Krsto Spalatin: Ne želimo samo učiti nego i naučiti žive jezike	225
Franjo Herman: Školska kvalifikacija sveučilišnih nastavnika	226
Josip Baugut: Iz metodike povijesti	261
Izvod iz govora sv. Oca Pape talijanskim sveučilištarcima	317

SVEUČILIŠNE VIJESTI:

75-godišnjica života sveuč. prof. dra Ede Lovrića	34
Da se ne zaboravi	35
Obavijest absolviranim filozofima	35
Raspisan natječaj za dva docenta na veterinarskom fakultetu	35
Umirovljen sveučilišni profesor dr. Josip Marić	35
Upute glede upisa početkom školske godine na Hrvatsko sveučilište i na Hrvatsku ekonomsku komercijalnu školu	35
Sveučilišni profesor dr. F. Milone iz Napulja izdat će djelo o Hrvatskoj	36
Hrvatski sveučilištarcu u Slovačkoj	36
Zaključak vijeća pravnog fakulteta	36
80-godišnjica sveuč. profesora dra Artura Gavazzia	78
Novi lektor hrvatskog jezika na bečkom sveučilištu	79
Sveuč. profesor dr. Antun Sović	79
Predavanja na ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi	80
Profesor Stjepan Ratković imenovan državnim tajnikom u ministarstvu nastave	122
Sveučilišni profesor dr. Bogdan Solaja otpušten iz državne službe	122
Ostavština hrvatskog rodoljuba zagrebačkom sveučilištu	122
Umirovljeni sveučilišni profesori	122
Novi redoviti profesori sveučilišta	123
Nova uprava Hrvatskog sveučilišta	170
Novi redoviti profesori sveučilišta	171
Bugarski sveučilištarcu prof. dru Antunu Vrgoču	171
Podjela nagrada iz zaklade prof. Ščetinca	171
Stipendija za njemačke i slovačke sveučilištarcu	171
Stipendije sveučilištarcima	172
Sveučilištarcu i umjetničke izložbe	172
Poglavnik je primio novu sveučilišnu upravu	227
Da se ne zaboravi	227
Novogradnje Hrvatskog sveučilišta	228
Navršila se 40-godišnjica hrvatske ornitološke središnice i 30-godišnjica prvog markiranja ptica	230
Imenovani članovi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti	231
Novi rektor Visoke pedagoške škole	232
Dr. Branko Benzon sveučilišni profesor	232
Novi sveučilišni profesori	232
Popunjenje nastavnčkog zbora veterinarskog fakulteta	232
Novi docent ekonomsko-komercijalne visoke škole	232
Pojedinosti kulturnog sporazuma između Hrvatske i Bugarske	232
Bugarski sveučilištarcu u Zagrebu slave blagdan sv. Klimenta	233
Boravak rumunjskog učenjaka i pjesnika dr. N. J. Herescu-a	233
Poglavnik o zadaći Hrvatskog sveučilišta	262
»Alma mater croatica« uvijek na pravom putu	262
Naši arhivi	262

Odbor za izgradnju Hrvatskog sveučilišta i visokih škola	263
Dr. ing. Josip Balen Poglavnikov župan županstva pri Poglavniku	263
Dr. Nikola Žuvić redoviti profesor sveučilišta	264
Zadaća fakultetskog dobra Maksimir u izobrazbi slušača gospodarstva	264
Reforma nastave u srednjim školama	266
Petnaestogodišnjica smrti sveuč. profesora dra Ise Kršnjavica	266
Profesor Stjepan Ratković ministar nastave	318
Izveštaj ministra prof. Ratkovića podnesen na VII. sjednici Hrvatskog državnog sabora	318
Za izgradnju veterinarskog fakulteta potrošeno je do sada 27 milijuna kuna	320
O državnoj zaštiti arhivske građe	321
Dvadeseta obljetnica đučkog doma u Runjaninovoj ulici	322
O Klementu S. Mihanoviću, autoru rasprave »O teoretskoj i znanstvenoj sociologiji	323
U Zagrebu je prof. dr. Edmund Mezger održao više pravnih predavanja	324
Hrvatska u okviru stare Evrope	324
Zagreb ima 394 knjižnice	324
Lijep dar Gradske knjižnici u Zagrebu	324
Umro je sveuč. profesor dr. Branislav Dimitrijević	324
† Dr. Milan Rešetar	324
Godišnjica smrti sveuč. prof. dra Gjura Arnolda	325
Godišnjica smrti učenjaka Janka Barléa	325
Prof. dr. E. Dovifat u Zagrebu	325
Reaktiviranje prof. Hirtza	360
Pučko sveučilište u Zagrebu	361

SA STRANIH SVEUČILISTA:

Vijećanja talijansko-mađarskih visokoškolaca	36
Hrvat imenovan asistentom na institutu u Berlinu	36
Profesor dr. Georg Winter dobitnik »Goetheove medalje za umjetnost i znanost«	36
Priznanja njemačkom učenjaku	36
Talijanska carica počasni doktor	37
50-godišnjica rumunjskog sveučilišta	37
Imetak američkih sveučilišta	37
Sudbina knjižnice u Louvainu u sadanjem ratu	37
Vojvoda Aimone di Spoleto počasni doktor milanskog sveučilišta	37
Priznanje talijanskom ministru Bottai-u	37
Život nizozemskih sveučilištaraca	38
Proslava 400-godišnjice smrti Paracelsusa u Salzburgu	80
Da se ne zaboravi	81
Upisi na slovačkom sveučilištu	81
Smrt znamenitog njemačkog ekonomiste	82
Visokoškolski tečajevi na Semmeringu	82
Dr. Vojtech Tuka opet predaje na sveučilištu	123
Kralj Boris III. počasni doktor tehničkog sveučilišta u Budimpešti	123
Promocija ministra predsjednika Filova za počasnog doktora budimpeštanskog sveučilišta	123
Hrvatski sveučilištarci u Beču osnovali H. A. K. »August Šenoa«	173
Lektori za hrvatski jezik na talijanskim sveučilištima	173
Četiri slovačke stipendije za hrvatske sveučilištarce	173
Dr. Gesemann predsjednik Slavenskog instituta u Pragu	173
Prof. Salvini docent rimskog sveučilišta	173
Početak sveučilišne godine u Bukureštu	173
Otvorenje akademske godine papinske akademije	173
Njemačko sveučilišno izaslanstvo u Torinu	173
Otvorena trinaesta akademska godina talijanske kraljevske akademije	173
U studenom je otvoreno Strassburško sveučilište	173
Francuska školska reforma	173
Nizozemska sveučilišta	174
Natjecanja njemačkih sveučilištarki u Darmstadtu u ratnoj godini 1940-41.	175
Novo sveučilišno godište u Italiji	233
Škole u Italiji	234
Promjena u organizaciji slovačkih sveučilištaraca u inozemstvu	234
Bugarski sveučilištarci bit će pozvani u vojsku	234
Sveučilišta u Sjedinjenim američkim državama	234
Seminar za novinstvo u Bugarskoj	234
Hrvatski sveučilištarci u Berlinu	267
I. Hrvatsko akademsko društvo »Ruđer Bošković	267
Sveučilišna knjižnica u Bratislavi	267

Djelo slovenskog učenjaka na njemačkom jeziku	267
Svečano je otvorena akademska godina Instituta za talijansku kulturu u Valenciji	267
Osnovana »Behringova nagrada«	267
Gradnja najvećeg observatorija u Europi	267
Rad sveučilišta u Parizu	268
Necbavljena povijest lateranskog ugovora	268
Visoka škola za grafičare u Leipzigu	268
Rumunjski profesor predaje na berlinskom sveučilištu	268
Talijanski savez matematičara	268
Sveučilišta u Madžarskoj	325
O godišnjaku pravnog fakulteta sveučilišta u Zagrebu	326
Novi kulturni vidici u Njemačkoj	326
Izložba knjiga u Sofiji	326
Sastanak studenata sila trojnog ugovora	326
Požar sveučilišta u Carigradu	326
Njemačke škole u Generalnom Gouvernementu	326
Albertina je glasovita bečka grafička zbirka	326
Otpušteni profesori beogradskog sveučilišta	326
† Dr. Metod Dolenc	326
Umro je dr. Stanko Lapajne	326
Madžarsko-talijanska kulturna izmjena	361
Najveća astrofizička osmatračnica u Italiji	361
Dr. Juraj Körbler pozvan da održi predavanje na njemačkim sveučilištima	361
Umro je sveuč. profesor dr. August Rath	361
Povijest visokih škola	362
Promocija Josipa Weinhebera na čast doktora honoris causa	362
Likvidacija visoke ekonomsko-komercijalne škole u Beogradu	362
Ukinuta je i viša pedagoška škola u Beogradu	362
Novi predsjednik zavoda za talijansku kulturu u Zagrebu	362
Talijanski učenjak, liječnik prof. dr. Raffaele Paolucci boravio je u Zagrebu	362
Predavanje hrvatskog učenjaka u Rimu	363
 HRVATSKI JEZIK:	 38, 83, 234, 268, 327, 363
ZAKONODAVSTVO NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE:	40, 85, 124, 175, 236, 271, 331 i 364
DRUŠTVENE VIJESTI:	44, 332